

Aydın Yalçın'ın Öncü Gazetesindeki Yazılarında Atatürkçülük-Demokrasi İlişkinine ve Bu Bağlamda 27 Mayıs Darbesine Bakışı

Aydın Yalçın's Perspective on the Relationship Between Ataturkism and Democracy in His Articles in the Öncü Newspaper and in This Context, the May 27 Coup

Pınar AYDOĞAN*

*Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Trabzon, Türkiye

ORCID: P.A. 0000-0003-4121-4155

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Pınar Aydoğan,
Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, Trabzon, Türkiye

E-posta/E-mail: psaydogan08@gmail.com

Başvuru/Submitted: 03.06.2021

Revizyon Talebi/Revision Requested:
20.12.2021

Son Revizyon/Last Revision Received:
09.02.2022

Kabul/Accepted: 09.02.2022

Atıf/Citation: Aydoğan, Pınar. "Aydın Yalçın'ın Öncü Gazetesindeki Yazılarında Atatürkçülük-Demokrasi İlişkinine ve Bu Bağlamda 27 Mayıs Darbesine Bakışı" *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları-Recent Period Turkish Studies* 41 (2022): 105-140.
<https://doi.org/10.26650/YTA2022-947598>

ÖZ

27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrası siyasal yaşama yön ve düzen arayışı, her kesimin özellikle de aydınların temel gündemi olmuştur. Bu belirsiz/çalkantılı döneme çözüm arayışları içinde en çok tartışılan, tanımlanan, farklı görüşlerce sahiplenilen ise Atatürkçülük olmuştur. Atatürkçülüğü temel alan isimlerden birisi de öğretim üyesi, Öncü gazetesinin başyazarı ve siyaset adamı olarak liberal bir aydın olan Aydın Yalçın olmuştur. Çalışmanın amacı Yalçın'ın düşünce dünyasında Atatürkçülüğün, demokrasinin temel değerleriyle hangi noktalarda örtüştüğünü incelemektir. Bu bağlamda Yalçın'ın 27 Mayıs hadisesine bakışı 1960-1962 yılları arasında yayınlanan ve başyazarı olduğu Öncü gazetesindeki yazıları ile sınırlanan çalışmada belge analizi yöntemi kullanılmıştır. Yalçın, Türkiye'de demokrasinin yeniden kurulma tartışmalarını irdelemiş ve yeşerebileceği ortamı tanımlamıştır. "Hazır reçeteleri", "izm"leri ve demokratik sistemin dışlandığı hiçbir siyasi hamleyi kabul etmemiştir. Atatürkçülüğü liberal düşüncenin temel değerleri ve demokrasi ile uyumlu gören Yalçın'ın düşünce dünyasında Atatürkçülük demokrasinin teminatı olabilecek bir anlama sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Aydın Yalçın, Atatürkçülük, Batılılaşma, Birey

ABSTRACT

Following the May 27, 1960 military coup in Turkey, the pursuit toward a new direction and order to the political system was the primary agenda in every social segment, particularly including the intelligentsia. Atatürkism was at the forefront in these turbulent and uncertain times as the most extensively discussed and defined ideology in the process of solution seeking, and it was embraced by different viewpoints. One of the intellectuals who grounded Atatürkism was Aydın Yalçın; a liberal intellectual who had worked as a professor, the Editor-

in-Chief of Öncü newspaper, and a politician. This study aims to analyze at which points Atatürkism overlapped with the core values of democracy in Yalçın's intellectual realm. In this study, document analysis of Yalçın's perspective on the May 27 coup is restricted to his articles published in Öncü as the Editor-in-Chief between 1960 and 1962. Yalçın analyzed the discussions on the reestablishment of democracy in Turkey and defined the suitable environment for it to grow. Furthermore, he rejected any "ready-made formulas," any "-isms," and any political move that excluded a democratic system. In Yalçın's intellectual realm, in which he considered Atatürkism compatible with the core values of liberal thought as well as democracy, Atatürkism stood for a guarantee for democracy.

Keywords: Democracy, Aydın Yalçın, Atatürkism, Westernization, Individual

Extended Abstract

Liberal ideas that emerged in Europe as of the 18th century were influential in the establishment of democratic values and institutions. Most significantly, this trend brought about an acceptance of the idea that those who administer the state should receive the consent of the society. There is a directly proportional correlation between a democratic administration and the democratic culture supporting it. In reinforcing democracy, it is critical that the establishment and rooting of democratic ideas and behaviors in the social structure come before the foundation of democratic institutions. A democratic political culture is the most effective way of tolerating political differences and conflicts between individuals and hence ensuring peaceful coexistence using amenable methods. In this regard, a crucial factor is to develop ways for debating with the aim of creating a common perspective. Polarized societies and a political culture that cannot internalize a culture of discussion are the most prone to inhibiting, eliminating, and negatively impacting democratic progress. In societies that have failed to resolve the legitimacy crisis, other problems experienced in the political field remain unresolved as well, rendering democracy dysfunctional under such a heavy burden.

The May 27, 1960, military coup ended the decade-long Democrat Party (DP) government in Turkey. In the 1960s, the efforts to define Kemalism were performed under the shadow of May 27, which emerged as a critical point of consideration. There were two major perspectives on the event. The first view advocated that the DP caused the military to take action by moving the country away from the principles of Atatürk and eroding the democratic platform, thereby, defending May 27 as a progressive coup. In contrast, the second view criticized the coup for initiating a period of military coups dominated by a tutelary mind-set that lacked trust in the public. It is very common among Turkish intellectuals to support the May 27 intervention and not consider it antidemocratic; however, what might be the reason behind the failure to see the contradiction entailed by this position?

The definitions of democracy and Kemalism will be determinative in understanding the meaning attributed to May 27 as a means of securing the principles of Atatürk and reestablishing democracy. Aydın Yalçın, the topic of this study, is among those intellectuals who defined themselves as liberals. The aim of this study is to analyze Aydın Yalçın's thoughts on the relationship between Atatürkism and democracy and reveal that his liberal attitude transformed into a statist view when evaluating the May 27 coup.

The studies on Aydın Yalçın, who was a professor at the Faculty of Political Sciences, Ankara University, and an economist, are very limited. He was incorporated into the topics in *Forum* magazine and the Liberty Party. Following the Justice Party era and during the *Yeni Forum* magazine period, Yalçın was mentioned in studies about the Turkish right; however, not as the main topic. To the best of our knowledge, the only study in the literature on Aydın Yalçın was conducted by Coşar.

In this study, document analysis was used to examine Aydın Yalçın's writings during the immediate post-May 27 period in Turkey. In particular, the newspaper *Öncü*, of which Yalçın was Editor-in-Chief, was launched in August 1960, three months after the military coup, and it closed down in the summer of 1962. The scope of this study is limited to a contextual analysis of Aydın Yalçın's articles published in *Öncü* between 1960 and 1962. The study consists of four main parts. Part one handles the major aspects of democracy, whereas part two analyzes the relationship between democracy and the Atatürkist thought. Parts three and four are devoted to an analysis of how Aydın Yalçın positioned the May 27 military coup within the framework of his views on democracy, the individual, society, and Atatürkist thought.

Yalçın legitimized May 27, which he believed was staged to protect democracy and the continuity of the state, by correlating it with the values of the Republic. The strongest common ground between the putschists and Yalçın is the idea of "protecting the principles of Atatürk," namely, that Atatürkism and the democratic system it laid the groundwork for would thwart the enemies of democracy. Ironically, Yalçın advocated May 27 on the one hand and the legacy of the multiparty system on the other hand. Yalçın had been a supporter of the idea that embraced the military as the "guardian of the regime" as well as the protector of Atatürkism, the founding ideology of the Republic that emerged in the post-May 27 period and lasted until the 2000s.

Giriş

Türk siyasal yaşamı incelendiğinde Kemalizm'in,¹ farklı düşüncelere sahip siyasal partilere, toplumsal muhalefete ve her tür akıma ideolojik meşruiyet zemini oluşturduğu görülebilir.² Kemalizm'i tanımlama gayreti erken Cumhuriyet döneminde başlamış olsa da ne olduğuna ya da ne olmadığına dair çalışma ve tartışmalar 1960'lı yıllarda ivme kazanmıştır. Bu tanımlama gayreti hem farklı Kemalizm tanımlamalarını hem de eleştirilerini beraberinde getirmiş ve 1990'lı yıllarda Türk siyasal yaşamı üzerine yapılan çalışmalarda geniş bir alan yaratmıştır.

Düşünsel ve ideolojik çerçevesi ile Kemalizm-demokrasi ilişkisi birçok akademik çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmalar özellikle Kemalizm'i analitik ve eleştirel bir bakış açısıyla ele alan değerlendirmelerdir. Türk toplumunun modernleşme ve demokratikleşme sürecini arka plana alarak Kemalizm'i değerlendiren çalışmalar demokrasiyle ilişkisini olumlu bir şekilde yorumlamıştır. Bu bakış açısına sahip temel çalışmaların sahipleri olarak Berkes, Kili, Özbudun, Selçuk, Tanör ve Tunaya sayılabilir.³ Atatürk'ün hedefinin demokrasi olduğunu ve bu hedefe giden yolda bazı özgürlükleri kısıtlayan daha disiplinli bir tutum izleme gereksinimi duyduğu vurgulanırken, çok partili yaşam için var olan iki geçiş deneyiminin de bunun kanıtı olduğu ifade edilmiştir.

Tanör, Selçuk ve Özbudun, Kemalist rejimin otoriter niteliğinde birleşirken tek tipte insan yaratmayı hedefleyen totaliter bir sistem olmadığını vurgulamıştır. Demokrasinin ön koşulu olan sivil toplumu kurmak amacı güden, bireyin özgürleşmesini hedefleyen bir çağdaşlaşma projesi olan Kemalizm'in, bilimi kendine pusula edinmesi, onu katı ideolojik bir tutumdan da uzak tutmuştur. Tanör, Selçuk ve Erdoğan'ın eleştirilerindeki ortak nokta, rejimin demokrasiye geçişi vatandaşların siyasi rüşet sahibi olmasına bağlı

1 Çalışmada Kemalizm ve Atatürkçülük kavramlarının kullanımında şöyle bir yöntem izlenmiştir: Aydın Yalçın'ın tercihiyle uyumlu olması için görüşleri aktarılırken "Atatürkçülük" kavramı tercih edilmiştir. Çalışmanın diğer kısımlarında, literatürde yaygın bir şekilde kullanılan "Kemalizm" kavramı tercih edilmiştir. Köker, tek parti döneminin resmi ideolojisi olarak "Kemalizm" ve çok partili siyasal yaşamın başlangıcından sonra telaffuz edilmeye başlanan "Atatürkçülük" gibi bir ayrımın olduğundan bahsetmiştir. Kavramın kullanımında siyasi görüşlerin belirleyici olduğuna dair bir çalışma için bkz. Levent Köker, *Demokrasi, Eleştiri ve Türkiye*, Ankara, Dipnot Yayınları, 2008, s. 191, 212.

2 Ayşe Gül Altınay ve Tanıl Bora, "Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik", *Milliyetçilik*, ed. Tanıl Bora, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 151.

3 Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, 12.baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2008. Suna Kili, *Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli*, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 1998. Ergun Özbudun, "Türkiye'de Devlet Seçkinleri ve Demokratik Siyasal Kültür", *Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür*, ed. Levent Köker, Ergun Özbudun ve Ersin Kalaycıoğlu, Ankara, Türk Demokrasi Vakfı, 1995. Sami Selçuk, *Demokrasiye Doğru*, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999. Bülent Tanör, *Kuruluş ve Kurtuluş*, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2000. Tarık Zafer Tunaya, *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük*, Cumhuriyet Kitapları, 1997.

olarak belirlediği vesayetçi bir anlayışa sahip olmasıdır. Toparlanacak olursa ortak kanı Kemalizm'in, demokratikleşme potansiyelini içinde barındıran, demokratik sistemin zeminini tesis eden bir düşünce sistemi olduğudur.⁴

Kemalizm'i analiz eden ve demokrasiyle ilişkisini zayıf bulan, rejimin otoriter ve totaliter özelliklerini vurgulayan bakış açısının öncülüğünü Parla'nın çalışmaları oluşturmaktadır.⁵ Küçükömer de seçkinci özelliğini vurguladığı Kemalizm'i anti-demokratik bulmuştur.⁶ Seçkinci ve dayatmacı halkçılık anlayışına sahip olduğunu vurgulayan ve Kemalizm'i demokratik bulmayan bir diğer isim İnsel olmuştur.⁷ Yine, Köker Kemalizm'in özellikle devletçilik ve halkçılık ilkeleri üzerinden yaptığı analizlerde anti-demokratik unsurları eleştirmiştir.⁸ Son olarak Tunçay tek parti dönemini ele alan çalışmasında, demokrasiyi güçlendirici bir sürecin varlığını tespit etmediğini belirtmiştir.⁹ Kuşkusuz bu çalışmalarda en temel eleştiriye Kemalizm'in halkçılık anlayışı almıştır. Yazarların ortak kanısı, dayanışmacı kültüre dayanan halkçılık ilkesinin, somut bir siyasal özne olan bireyin ortaya çıkışına, çoğulculuğun gelişmesine engel olduğu ve seçkinci bakışın, demokrasiyi değil vesayeti hâkim kıldığı yönünde olmuştur.

1960'larda Kemalizm'i tanımlama gayreti 27 Mayıs'ın gölgesinde gerçekleşmiştir. Bu noktada 27 Mayıs da hesaba katılması gereken bir unsur olarak belirir. 27 Mayıs farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Demokrat Parti'nin (DP) ülkeyi Atatürk ilkelerinden uzaklaştırması ve demokratik zemini erozyona uğratması sonucunda askerin harekete geçmesine sebep olduğunu savunan görüşe göre 27 Mayıs "ilerici" bir darbendir. Karşı görüş ise darbeyi, halka güvenmeyen vesayetçi bir zihniyete sahip askeri darbeler dönemini başlatmakla eleştirmiştir.

4 1990 sonrası Kemalizm'in demokrasiyle ilişkisine dönük bir çalışma için bkz. Ömer Turan "Son Dönemde Kemalizme Demokratik Meşruiyet Arayışları", *Kemalizm*, 6.baskı ed. Ahmet İnsel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 592-600.

5 Taha Parla, Ziya Gökalp, *Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*, İstanbul, Deniz Yayınları, 2009. Taha Parla, *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmî Kaynakları: Kemalist Tek-Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Ok'u*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.

6 İdris Küçükömer, *Düzenin Yabancılaşması*, İstanbul, Profil Kitap, 2012.

7 Ahmet İnsel, *Türkiye Toplumunun Bunalımı*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.

8 Levent Köker, *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi*, 9.b, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

9 Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, 4.baskı, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 2005.

Türk aydınları arasında 27 Mayıs hareketine destek vererek, darbeyi demokrasiye aykırı bir durum olarak görmeyen yaklaşım oldukça yaygındır.¹⁰ Bu durumu bir çelişki olarak görmemek, hangi nedenlere dayandırılabilir? 27 Mayıs'a Atatürk ilkelerini güvence altına alan ve demokrasiyi yeniden tesis etmeyi sağlayan bir hareket olarak yüklenen anlamı anlayabilmek için, yapılan demokrasi ve Kemalizm tanımlamaları belirleyici olacaktır. Çalışmaya konu olan ve kendini liberal olarak tanımlayan Aydın Yalçın da bu aydınlardan birisidir. Bu çalışmanın amacı Aydın Yalçın'ın Atatürkçülük ve demokrasi ilişkisine dair düşüncelerini analiz etmek, liberal çizgisinin 27 Mayıs'ı değerlendirirken devletçi bir bakışa evrildiğini ortaya koymaktır.

Aydın Yalçın 1920-1994 yılları arasında yaşamıştır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi olan Yalçın, iktisatçıdır. 1950 yılında iktidara gelen DP'nin destekçisi olan Yalçın, 1954 yılında liberal eğilimli aydınlarla birlikte çıkış amacı DP hükümetine karşı “entelektüel ve bilimsel bir muhalefet etme isteği” olan *Forum* dergisini yayımlamıştır. *Forum*, o dönemin etkili dergilerinden olmuştur.¹¹ DP'den ayrılan milletvekillerinin 1955 yılında kurduğu Hürriyet Partisi'ne (HP) katılan Yalçın'ın muhalif duruşu doçent olarak görev yaptığı fakültede, profesörlük kadrosu verilmemesi üzerine 1956 yılında istifa etmesine de sebep olmuştur. 1958 yılında Amerika'ya giden Aydın, 1960 askeri darbesinden sonra ülkeye dönmüş ve yeni kurulan *Öncü*'nün başyazarlığını yapmıştır. Siyasal parti yasakları kalkınca 13 Şubat 1961'de kurulan Yeni Türkiye Partisi (YTP) kurucuları arasında yer almıştır. 1965-1973 yılları arasında Adalet Partisi (AP) milletvekili olarak Meclis'e girmiştir. 1979 yılında Kazım Berzeg ve Osman Okyar ile *Yeni Forum* dergisini çıkarmıştır. Yalçın, fikir tartışmalarından geri durmayan bir yazar

10 Salih, *Akide Şekeri Harekâtı*, İstanbul, İğüs Yayınları, 2007; H. Oğuz Bekata, *Birinci Cumhuriyet Biterken*, Ankara, Çığır Yayınları, 1960; H. Suat Erginer, *İkinci Cumhuriyetin Eşiğinde*, İstanbul, Aydın Güler Kitabevi, 1960; Cem Eroğul, *Demokrat Parti*, 3. baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 1998; Abdi İpekçi ve Ö. Sami Coşar, *İhtilalin İcyüzü*, İstanbul, Uygun Yayınevi, 1965; E. Ziya Karal, *27 Mayıs İnkılabının Sebepleri ve Oluşu*, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1960; Selahattin Tansel, *27 Mayıs İnkılabını Hazırlayan Sebepler*, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1960; Ahmet Yıldız, *İhtilalin İçinden*, İstanbul, Alan Yayınları, 2001; Kamil Karavelioğlu, *Bir Devrim İki Darbe*, İstanbul, Güner Yayınları, 2007; Haydar Tunçkanat, *27 Mayıs 1960 Devrimi*, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 1994; Sıtkı Ulay, *Harbiye Silah Başına*, İstanbul, Ar Matbaası, 1968; Sami Küçük, *Rumeli'den 27 Mayıs'a İhtilalin Kaderini Belirleyen Köşk Harekâtı*, İstanbul, Mikado Yayınları, 2008; Şükran Özkaya, *Adım Adım 27 Mayıs*, İstanbul, İleri Yayınları, 2005.

11 *Forum* üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Aydın Yalçın'ın *Forum* yıllarındaki görüşlerinin ana hatlarını da yer aldığı çalışmalar için bkz. Nursel Sağiroğlu, *An Intellectual Opposition In The DP Period, 1954-1960*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990. H. Emrah Beriş, “Kemalist-Liberal Sentez Çabası: *Forum* Dergisi”, *Liberalizm*, ed. Murat Yılmaz, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005. H. Hüseyin Akkaş, *Forum Dergisi'nin Öne Çıkış Temel Entelektüellerinin Türkiye'nin Siyasal ve Kültürel Sorunlarına Yaklaşım Biçimleri 1954-1957*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004. Birol Şal, *Muhalif bir Dergi Forum: 1954-1961*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998. Diren Çakmak, *Forum Dergisi 1954-1960*, İstanbul, Libra Kitap, 2010. A. Muhsin Yıldız, *Forum's Organic Intellectuals And Reproduction Of Kemalist Social Formation*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

olarak *Akis* ve *Yön* dergileri ve Türkiye İşçi Parti (TİP)'li vekil Çetin Altan ile çeşitli polemiklere girmiştir. *İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi* (1976), *Vatan Hıyanetinin Anatomisi* (1986), *Faşizmin Doğuşu* (1978), *Demokrasi, Sosyalizm ve Gençlik* (1969), *Türkiye İktisat Tarihi, İktisadi Politika Üzerine Düşünceler* (1969), *Uzak Komşumuz Sovyetler* (1968) isimli kitapları bulunan Aydın Yalçın hakkında çalışmalar oldukça sınırlıdır. *Forum* ve HP üzerine yapılan çalışmalarda bir başlık olarak ele alınmıştır. AP dönemi sonrasında ve *Yeni Forum* dergisi dönemiyle, Türk sağ hakkında yapılan çalışmaların içinde adı anılan Yalçın, ana bir başlık olarak ön plana çıkmamıştır.¹²

Çalışmada belge analizi yöntemi kullanılmıştır. Askeri darbeden üç ay sonra Ağustos 1960 tarihinde yayın hayatına başlayan *Öncü* gazetesi 1962 yılının yaz aylarında kapanmıştır. Çalışmanın kapsamı, Aydın Yalçın'ı 1960-1962 yılları arasında *Öncü*'de yazdığı yazıları bağlamında inceleyip analiz edilmesiyle sınırlandırılmıştır. Bu tarih aralığının değerlendirilmesi sadece *Öncü*'nün yayım aralığı olması sebebiyle değil aynı zamanda 27 Mayıs askeri darbesinin en etkili olduğu dönem olması nedeniyle tercih edilmiştir. Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde demokrasinin temel unsurları ele alınmış, ikinci bölümde ise demokrasi-Atatürkçü düşünce ilişkisi incelenmiştir. Üçüncü ve dördüncü bölümler Aydın Yalçın'ın demokrasi, birey, toplum ve Atatürkçü düşünce hakkında görüşleri çerçevesinde 27 Mayıs askeri darbesini nasıl konumlandığına analize ayrılmıştır.

1. Demokrasi Teorisi

On dokuzuncu ve yirminci yüzyıla kadar demokrasi, insanların uygulamaya geçirdikleri siyasal bir sistemden ziyade, Platon ve Aristo'dan bugüne kadar pek çok düşünürün kendi aralarında tartıştıkları bir kavram olmuştur.¹³ Birçok siyasal düşünürün yirminci yüzyılın bir ürünü olarak tanımladığı demokrasinin gelişiminde son iki yüzyılda siyasi partilerin ve siyasal düşüncelerin bu yönde gösterdikleri inanç önemli bir etkiye sebep olmuştur. Williams, demokrasinin gelişiminde bu durumun en çarpıcı tarihsel olgu olduğuna dikkat çeker.¹⁴

Demokrasinin gelişimi, onu daha kapsamlı bir kavram haline getirmiştir. Bu süreçte demokrasi “doğrudan, temsili, müzakereci, radikal, militan, liberal, sosyal, vesayetçi, iletişimsel” gibi birçok farklı sıfatla anılmıştır. Kuşkusuz bu adlandırmalarda farklı düşünce

12 Yalçın adına yapılan tek çalışma Coşar'a aittir. Simten Coşar, “Aydın Yalçın”, *Liberalizm*, ed. Murat Yılmaz, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 416-419.

13 Robert Dahl, *Demokrasi Üstüne*, çev. Betül Kadioğlu, Ankara, Phoenix, 2001, s. 2-3.

14 Raymond Williams, *Anahtar Sözcükler*, çev. Savaş Kılıç, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 114.

akımlarının etkisi büyük rol oynamıştır. Özellikle liberalizm, sosyalizm ve komünizm gibi düşünce akımları siyasal yaşamda demokrasinin dönüşümünü belirleyen temel başlıklar olmuştur. Liberalizm ve demokrasi değerlerinin yakınlığı, “liberal demokrasi” kavramının ortaya çıkışında belirgin bir rol oynamıştır.¹⁵ Batılı devletlerin birçoğunun bir yönetim şekli olarak demokrasiye geçmeden çok önce liberal ilkeleri kabul etmelerinin temsili demokrasinin liberal demokrasi olarak adlandırılmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Özellikle liberal anayasal hareketler ve hukukun üstünlüğü gibi ilkeler demokrasiyi önclemiştir. Genel oy hakkının tanınması ve siyasal partilerin gelişmesiyle birlikte kuvvetlenen demokrasi fikri, liberal anayasalı bir yönetimin tamamlayıcısı olmuştur.¹⁶ Böylece liberalizmin değerleriyle demokrasiyi inşa etme gayretleri başarılı olmuştur. Batı dünyasındaki demokrasi, liberal değerlere/geleneğe dayandırılmış ve liberal demokrasi insanlık için son ve en iyi yönetim şekli olarak tanımlanmıştır¹⁷ Sartori, demokrasi denildiğinde akla “liberal demokrasi”nin gelme nedenini kavramın Batı uygarlığının meydana getirdiği “siyasal bir yapının adı” olmasına bağlar.¹⁸ Gerçekten de liberal demokrasi, modern Batı'nın tarihindeki en güçlü siyasi sistemlerden biri olmuştur.

1.1. Demokratik Değerler

Oldukça geniş ve çok yönlü bir kavram olan demokrasinin temel ilke ve değerleri var mıdır? Hangi unsurlar ve kurumlar var olduğunda bir ülkede demokrasinin olduğundan ve o ülkenin demokratik bir şekilde yönetildiğinden bahsedilebilir? Genel olarak demokrasinin unsurları, açık, sınırlı ve sorumlu hükümet, özgür ve adil seçimler, sivil ve siyasi hakların hukuki güvence altında olması, düşünce ve kanaatlerin özgürce ifade edilebildiği sivil toplumun varlığı olarak kabul edilebilir.¹⁹

Bir yönetim biçimi olarak demokrasi, liberal geleneğin üzerinde önemle durduğu “sınırlı yönetim anlayışı”nı temel ilke olarak kabul etmektedir. Bu aynı zamanda demokrasinin en temel ilkesi olarak sınırlı çoğunluk ilkesine verilen önemi de vurgulamaktadır. Demokrasilerde sadece iktidar değil muhalefet de halk egemenliğinin temsilini sağlayan asli bir unsurdur ve siyasal ifade hakkına sahiptir. Demokrasiyi özgün kılan ve kendisini

15 Giovanni Sartori, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, çev. Tunçer Karamustafaoglu ve Mehmet Turhan. Ankara, Yetkin Basımevi, 1993, s. 22, 420.

16 David Beetham ve Kevin Boyle, *Demokrasinin Temelleri*, çev. A. Zeynep Kopuzlu, 2.baskı, Ankara, Adres Yayınları, 2005, s. 14.

17 Benjamin Barber, *Güçlü Demokrasi*, çev. Mehmet Beşikçi, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1995, s. 31; Raymond Williams, *Anahtar...*, s. 116.

18 Giovanni Sartori, *Demokrasi Teorisine...*, s. 3.

19 David Beetham ve Kevin Boyle, *Demokrasinin...*, s. 29.

güçlendirecek olan “azınlık haklarına saygı ve güvence” imkanı tanımaları ve çoğulculuğun, çeşitliliğin, farklılığın değerine inanmasıdır. Sartori, muhalefetin engellendiği, bastırıldığı toplumlarda anayasal anlamda çoğunluğun zorbalığından söz edileceğini bunun da demokrasi olarak değil, “seçimli zorbalık” olarak adlandırılabilceğini ifade etmektedir.²⁰

Demokratik düzenin sacayaklarından birisi de toplumdaki konsensüsün varlığının kanıtı sayılan seçimlerdir. Demokrasilerde iktidarlar halkın iradesinden kaynaklandığı ve yine halk tarafından açık, temel bir onaya dayandığı ölçüde meşru sayılır.²¹ Rıza gösterilmiş yönetimler, seçmenlerin, düşünce ve ifadelerini özgürce yansıtabildikleri bir ortam içinde kanunda belirlenmiş aralıklarla yenilenen, adil ve özgür bir ortamda yapılan seçimlerle oluşturulabilir ve meşru sayılabilir. Seçimler, “demokrasinin mekanik güvencesi” olarak tanımlandığında, “sürekli güvence” ise ancak seçmenlerin doğru bilgi alma ortamının ve kamuoyunun sağlam bir zemine oturtulmasıyla mümkün olabilir. Bunu sağlayacak olansa “düşünce ve kanaatlerin” özgürce ifade edilebildiği bir ortamın varlığıdır. Ancak böyle bir ortamda seçimlerin “özgür” olma niteliği gerçekleşebilir.²²

Toplumsal ve siyasi hayata katılımın en temel unsurları bireysel hak ve özgürlüklerdir. Bireylerin siyasal hayata katılabilmesini sağlayan en temel hak, ifade özgürlüğüdür.²³ Düşünme, ifade, örgütlenme, gösteri ve kişi güvenliği hakları teminat altına alındığı ölçüde toplumsal farklılıklar kendini ifade edebilme ve yaşayabilme hakkına sahip olabilir. Ancak böyle bir zeminde “açık tartışma” gerçekleşebilir. Demokrasi bu haklar ile var olabilir. Açık tartışmanın yapılabilmesi, toplumsal rızanın sağlanması ve toplumsal iyinin belirlenmesinin de ön koşullarındandır. Demokrasinin açık tartışmaya, iknaya ve uzlaşmaya dayandığı kabul edildiğinde, kişi hakları sadece farklı düşüncelerin ve çıkarların bulunduğunu kabul etmekle kalmaz. Aynı şekilde bu farklı düşünce ve çıkarların ifade edilme ve dinlenme hakkını da güvence altına almış olur.²⁴

Hak referanslı birey anlayışını kabul eden demokrasinin “vatandaşların eşitliği” ilkesi, karar alma sürecinde her yurttaşın eşit katılımını sağlar. Demokrasiye yapılan eleştirilerden önemli bir tanesi bu sürece katılacak olanların “bilgisiz, eğitimsiz ve basiretsiz” olması noktasında, sürecin nasıl ilerleyeceği konusunda olmuştur.²⁵ Böyle bir düşünce demokrasiyi korumak/yerleştirebilmek adına kendileri için neyin iyi olduğunu bilmeyen

20 Giovanni Sartori, *Demokrasi Teorisine...*, s. 100-102, 160.

21 David Beetham ve Kevin Boyle, *Demokrasinin...*, s. 2; Giovanni Sartori, *Demokrasi Teorisine...*, s. 34.

22 Giovanni Sartori, *Demokrasi Teorisine...*, s. 95-97.

23 Robert Dahl, *Demokrasi...*, s. 101.

24 David Beetham ve Kevin Boyle, *Demokrasinin...*, s. 3.

25 David Beetham ve Kevin Boyle, *Demokrasinin...*, s. 4-5.

halk tabakalarının yerine, genel iyinin ne olduğunu bilenlerin yönetimde olması düşüncesini demokratik fikirlerin karşısında konumlandırmıştı.²⁶ Bu bakış açısı genellikle Batı-dışı modernleşme tecrübesi yaşayan ülkelerin demokratik idareyi yerleştirme süreçlerinde görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının eksikliği, söz konusu bakış açısının ifade edilmesinde kolaylaştırıcı olabilmektedir.

Devlet dışında bağımsız olarak örgütlenebilen çeşitli toplumsal kurumların varlığına işaret eden sivil toplum kavramı, devletin iktidar alanının sınırlandırılmasında etkin bir role sahip olmuştur. Demokratik ilkeler özellikle “etkin katılım ve siyasal eşitlik ilkesi”, bireylere iktidarın uygulamalarına karşı sorgulama, görüşme ve tartışma gibi yollarla bilgi edinme hakkı, haberdar olma imkânı ve alınacak kararlara katılım aşamasında eşitlik sunar. Bu anlamda bir uzlaşma rejimi olarak tanımlanabilecek olan demokrasi, her kesime eşit söz hakkı vererek kararların tartışılarak ve uzlaşma sonucu alınmasına imkân verirken işbirliğini sağlamış ve kutuplaşmaya engel olmuş olur.²⁷

1.2. Demokratik Kültür

Demokratik bir yönetim kurmaya çalışan toplumlar için temel soru demokrasiye “nasıl geçecekleri” iken, demokratik ülkeler için ise demokrasinin “nasıl güçlendirileceği” olmuştur. Toplumlarda, demokratik etkinliği kolaylaştıran ya da zorlaştıran belli etmenler mevcuttur. Kurumlar ve siyasal kültür en etkin olanlar olarak vurgulanabilir.

Toplumun ve siyasi kurumların sahip olduğu demokratik gelenek, ülkenin siyasal atmosferini önemli ölçüde etkileyebilir. Bunların en belirleyici olanları seçim sistemi ve siyasi partilerdir. Demokratik gelenekle beslenmeyen toplumlarda hiçbir düzenleme demokrasiyi tek başına korumak için yeterli olmayacaktır. Mesela temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan metinler olarak anayasalar, bireylerin hakları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlarken, ülkede demokratik/liberal bir kültürün yokluğu durumunda mevcut sorunları çözme konusunda yetersiz kalabilirler. Yani tek başına anayasa, demokrasiyi koruyamaz. Dahl, bu uyarıyı yaptıktan sonra, kurumların demokrasi için uygun bir zemin oluşturması için gerekli olan koşulları, kurumların demokratik inanca ve siyasi kültüre sahip olması şeklinde sıralamıştır. Bu koşulların varlığı ya da yokluğu, demokrasiye geçişte, demokrasinin sağlamlaştırılmasında ve ortadan kalkmasında oldukça etkilidir.²⁸

26 Robert Dahl, *Demokrasi...*, s. 75.

27 Robert Dahl, *Demokrasi...*, s. 41.

28 Robert Dahl, *Demokrasi...*, s. 131-135, 149.

Demokratik yönetim ile onu destekleyen demokratik kültür arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Demokrasinin güçlenebilmesi için, kurumlardan daha önce demokratik fikirlerin ve davranışların toplumsal yapıda yerleşip kök salabilmesi önemlidir. Demokrasinin yerleşmesi ve güçlenmesi için demokratik değerlerin hem toplum hem de onu yöneten liderler tarafından benimsenmiş olması gereklidir. Demokratik siyasi kültür, bireyler arasında yaşanan siyasi farklılıkları, anlaşmazlıkları hoşgörüyü karşılayıp, uzlaşmacı bir yöntem kullanarak barış içinde birlikte yaşayabilmeyi sağlamanın en etkili yoludur. Bu yolda önemli bir unsur, ortak bakış açısı yaratabilmek için tartışma yolunu bulabilmektir. Kutuplaşmış toplumlar, tartışma kültürünü içselleştiremeyen bir siyasal kültür, demokrasinin ilerlemesini engelleyen, ortadan kalkmasına ve darbe almasına en yatkın olanlardır. Güçlü demokrasilere bakıldığında ilk olarak göze çarpanın siyasi hayatı tartışılabilir konuların yönlendirmesine izin vermiş oldukları görülebilir. Barker “*her demokrasinin temeli ve özü tartışarak yönetmektir*” sözüyle bunun önemine vurgu yapmıştır.²⁹

2. Atatürk İlkeleri ve Tek Parti Dönemi - Demokrasi İlişkisi

Jön Türkler’den miras alınan halkçılık düşüncesi, hem Kemalizm’in hem de Cumhuriyet’in temelini teşkil eden bir ilke olmuştur.³⁰ Köker’e göre, Kemalizm’in “muasır medeniyet seviyesine” ulaşma hedefinin iki temel bileşeni devletçilik ve halkçılıktır. Bu yüzden, Kemalizm tanımı yapılmak istendiğinde başvurulacak temel ilkenin halkçılık olması gerektiği yönünde bir eğilim söz konusudur.³¹ Halkçılık aynı zamanda tek parti dönemi yönetim anlayışının, devlet-birey ilişkilerinin, siyasal katılım ve demokrasi gibi kavramların analiz edilmesinde önemlidir.³²

Cumhuriyet dönemi halkçılık anlayışı, II. Meşrutiyet halkçılığının genel karakteristیکlerine sahiptir. Halka doğru gitmek, aydın-halk arasındaki kopukluğun giderilmesi, aydınların köylere gitmesi ve halkı aydınlatması değişmeyen temel hedefler olmuştur. *Halka Doğru* dergisinin yerini 1932 yılında yayınlanan *Ülkü* dergisi alırken, Türk Ocakları’nın yerini yine aynı yıl “halkla bütünleşme, halka gitme” hedefleriyle açılan Halkevleri almıştır. Rejimin aydınlardan beklentisi halkın seviyesine inmek, onu anlamak ve eğitmek olmuştur. Özellikle Halkevlerinin, 1930 yılında yaşanan Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimi sonrasında idrak edilen “rejimin kitlelere anlatılmadığı,

29 Robert Dahl, *Demokrasi...*, s. 153, 159.

30 Zafer Toprak, *Türkiye’de Popülizm 1908-1923*, İstanbul, Doğan Kitap, 2013, s. 48.

31 Levent Köker, *Modernleşme Kemalizm ve...*, s. 136. Nur Betül Çelik, “Kemalizm: Hegemonik Bir Söylem”, ed. Ahmet İnsel, *Kemalizm*, 6.baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 77.

32 M. Asım Karaömerlioğlu, *Orada Bir Köy Var Uzakta*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s. 21.

Cumhuriyet değerlerinin halka benimsetilemediği” düşüncesi çerçevesinde oluşturulması önemlidir.³³ Dönemin CHP sekreteri ve rejimin üçüncü adamı olarak anılan Recep Peker, Partinin Halkevleri ile takip ettiği gayenin “*milleti şuurlu, birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağlı bir halk kütlesi halinde teşkilatlandırmak*” olduğunu ifade etmiştir.³⁴

Cumhuriyet Halk Partisi'nin “*prensiplerini ve büyük ideallerini ve günlük politika vaziyetine göre fikir ve maksatlarını en müessir telkin vasıtalarından olan söz ile de halka anlatmak için*,” “Halk Hatipleri” teşkilatı oluşturulmuştur.³⁵ Halk hatiplerinin kuruluş amacı Kemalist rejimin halkçı ve elitist bakışını ortaya koyucu niteliktedir: “*Halkı tenvir yani halkı aydınlatmak*.” Bu noktada halkın rızasını almak için önemli olan “vatandaş terbiyesi/vatandaş eğitimi” olmuştur.

1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri, halkın eğitilmesi özellikle köylülerin milli bütünleşmeye dahil edilmesi, modernleşme hareketinin sağlıklı bir şekilde tüm toplumu kapsayacak yönde olması gerekliliğine olan inancın örneklerinden biri olarak kabul edilebilir. Eğitim, köy toplumundan modern topluma geçişin altın anahtarı olarak görülmüştür. Böylece köylünün hem rejimle hem de cumhuriyetin değerleri ile tanışması hedeflenmiştir.

Kemalist halkçılık anlayışının temelini “sınıfsız, imtiyazsız kaynaşmış bir kitleyiz” sloganı altında homojen toplum yapısı düşüncesi oluşturmaktadır. Çoğulculuğa neden olan sınıfların olmadığı, ilerlemeyi sağlayacak tek örgütün toplumun her kesiminin çıkarlarını savunan CHP olduğu düşünülmüştür. Halkçılık anlayışının önemli bir yansıması olan millî egemenlik düşüncesi, kamusal alanın genişlemesini de beraberinde getirmiştir. Millî egemenlik ilkesinin tanınmasıyla halkın siyasete katılmasının önündeki engeller de ortadan kaldırılmış oluyordu. Çelik, 1920'li yılların sonunda “halkı, halk için, halka rağmen” yönetmek fikrinin ortaya çıkışıyla halkçı düşüncenin alanının daraltıldığını belirtir. Böylece kendini Meclisle özdeşleştiren yöneticiler, cumhuriyetçi idealleri halk adına gerçekleştirme görevini üstlenmişlerdir. Yani, hedef halkın iradesiyle çelişse bile gerçekleştirilmelidir. Bu bakış açısıyla halk için halka rağmen anlayışı, bir halk hükümeti gerçekleştirilmesi gerektiğini belirten erken dönem halkçılık düşüncesini etkisiz kılmıştır. Bu durumda, siyaset yapmanın mümkün olduğu tek alan Meclis olarak düşünülmüş ve siyasal katılımın alanı sınırlandırılmıştır.³⁶

33 Zafer Toprak, *Türkiye'de Popülizm...*, s.74.

34 “Halkevleri Açılma Nutku”, *Cumhuriyet*, 21 Şubat 1933, s. 1.

35 “Halk Hatipleri İçin Hazırlanan Talimatname”, *Cumhuriyet*, 10 Ocak 1933, s. 1.

36 Nur Betül Çelik, “Kemalizm: Hegemonik Bir...”, s. 77.

Kuşkusuz vatandaş eğitimi konusu bir hiyerarşinin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur: “Bilenler ve öğretilecek olanlar”. Kemalist halkçılık anlayışının üzerinde durulması gereken bir diğer yanı toplum mühendisliğidir. Rejim “toplum için iyi olanı” bilen ve bunu halka öğretecek olanları belirleyici konumdadır. İyi bilen ve halk adına karar veren bu elitist anlayış, yeniliklerin “yukarıdan aşağıya” doğru yapılmasına da zemin hazırlamıştır. Halkçı bir rejimin yaptığı bu davranış bir çelişki gibi görünse de rejim bunu şu şekilde açıklamaktadır: Rasyonel katılım için henüz hazır olmayan halk, kendisi için iyi olanı bilemez, bilemediği için de kendisi hakkında iyi olanı seçkinler belirleyecek ve uygulayacaktır. İlk başlarda buna karşı çıkılsa da zamanla terbiye edilen halk, “şuur” kazanarak rejimin yaptıklarının doğruluğuna inanacaktır.³⁷ Vesayetçi demokrasi olarak da adlandırılan bu anlayışa göre, Türkiye’de tek parti yönetiminin gerekçesi toplumun henüz siyasi, kültürel ve ekonomik olarak demokrasiyle yönetilecek bir seviyede olmamasıdır. Hedef demokrasidir, fakat halk belli bir seviyeye geldiğinde demokrasiye geçilecektir.³⁸

Kemalist rejimin halkçılık düşüncesinin temel amacı tüm farklılıklardan bir birlik kurmak olmuştur. Bu temel amaç çerçevesinde de birliği bozacak olan çoksesliliğe, çoğulculuğa izin verilmemiştir.³⁹ 1929 Takrir-i Sükûn Kanunu ve 1936 yılında yaşanan parti ve devlet bütünleşmesi bunu sağlayacak uygulamalar olarak görülebilir. Rejimin liberal sisteme güvensizliği, çok partili hayata olumsuz bakışı, bu şekilde anlamlandırılabilir. CHP Genel Sekreteri Recep Peker 1931 tarihli Kurultay’da, partinin halkçılık anlayışını geniş biçimde izah etmiştir. Herkesin çıkarını savunan Kemalist rejim, bir halk rejimi olarak kurulmuştur. Bu rejimin en temel ilkesi olan halkçılık ise zaten demokrasi demektir.⁴⁰

Halkçı söylemin özgürlükçü ve eşitlikçi ilkesinin seçkin bir ulus kimliği yaratma hedefine doğru evrilmesinin önemli uğrağı olan köylüyü eğitimle beraber “vatandaş etme” düşüncesi, halka bakışı anlamada önemli ipuçları sağlamaktadır. Halk sürekli bir simge olarak eğitilmesi, terbiye edilmesi, iktisadi bir unsur haline getirilmesi gereken pasif bir nesne konumundadır. “Saf” olan halk, eğitilerek “rüşünü ispat ederek” vatandaş haline getirilecektir.⁴¹ Fakat aynı zamanda halk saflığı nedeniyle bu konularda kötü niyetli politikacılar tarafından kandırılabilmesi için, kendini “şuurlandırarak” yol gös-

37 Levent Köker, *Modernleşme Kemalizm ve...*, s. 115-116.

38 Menderes Çınar, *Vesayetçi Demokrasiden “Milli” Demokrasiye*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 13.

39 Levent Köker, *Modernleşme Kemalizm ve...*, s. 145.

40 Taha Parla, *Türkiye’de Siyasi Kültürün Resmi Kaynakları...*, s. 121.

41 Tezcan Durma, *Kemalist Modernleşmecilik ve Seçkincilik*, Ankara, Dipnot Yayınları, 2009, s. 143.

tericilere ihtiyaç duymaktadır. İşte bunlar da aydınlardır. 1930'ların başında aydınlara atfedilen sorumlulukları üzerine alan “inkılabın ideolojisini”ni oluşturmayı amaçlayan *Kadro* dergisi ve “inkılap için aydınlar arasında ortak bir dil oluşturma” amacıyla yayınlanan *Ülki* dergisi bu anlayışa uygun örneklerdir.⁴² Rejimin aydınları, özünde iyi olan fakat “yol göstericiye” ihtiyacı olan Türk halkına gideceği yolu gösterecektir. Halk önce eğitilerek, terbiye edilerek “şuur sahibi” olacak, daha sonra siyasal katılımı gerçekleştirecektir. Bu da rejimin demokrasi ve özgürlükler için halkın belli bir seviyeye gelmesi gerektiği fikrinin arka planını oluşturmaktadır. Türkiye’de modern ulus-devlet oluşumunun özgün bir ifadesi olarak tanımlanabilecek Kemalizm, Cumhuriyetin kuruluşundan çok partili siyasal yaşama geçiş ve sonraki dönemde siyasetin ve demokrasinin sınırlarını belirleyen ana düşünce olmuştur.⁴³

3. Aydın Yalçın'ın Atatürk İlkeleri Bağlamında Demokrasi Anlayışı

1960 askeri darbesi sonrası yaşanan süreçte cevap bekleyen temel soru, demokrasinin yeniden sağlam temeller üzerine oturtulabilmesi için siyasi denge nasıl kurulacağı olmuştur. Denge sağlayacak taraflar birden fazladır. Büyük ağırlık darbe yapan askerlerin oluşturduğu ve ülke yönetimini sürdüren Millî Birlik Komitesi'ne (MBK) aittir. CHP ve lideri İsmet İnönü, DP'nin kapatılmasıyla onun dört buçuk milyon seçmenine hitap etme amacıyla kurulan YTP, AP, yükselen sol akımlar ve işçileri temsilen TİP siyasal atmosferi belirleyen aktörlerdir. Bu aktörlerin her biri aynı zamanda farklı bakış açılarına, ittifaklara ve gelecek tasavvurlarına sahiptir. Kemalizm, demokrasi, komünizm gibi kavramların her kesim tarafından tanımlanışı, siyasal yaşamda kendine geniş yer bulmaktadır. Genel tanımların varlığı akılda tutularak Aydın Yalçın'ın bu kavramlara ve aktörlere bakış açısı hakkında vurgulanacak birkaç husus siyasal atmosfer hakkında açıklayıcı olacaktır.

Yalçın, askerleri demokrasiyi yok olma tehlikesinden kurtardığı için desteklerken, MBK içinde “demokrasi için erken, önce sosyal reformlar yapılsın, demokrasi sonra” görüşüyle iktidarda uzun süre kalma isteğine sahip radikalleri eleştirmiş ve bu fikri destekleyenlerin karşısında konumlanmıştır.

Yalçın farklı partiler ve siyasi aktörlerin yer aldığı yeni siyasal ortamda, askerlerin kendisiyle aynı görüşte olduğu ve 1961 Ekim seçimlerinden sonra iktidarın kendisine bırakılacağı imajını yaratmaya çalışan CHP'ye tepki göstermiş ve sık sık MBK'nın

42 M. Bülent Varlık, “Ülki: Halk Mecmuası”, *Kemalizm*, ed. Ahmet İnsel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 268, Mustafa Türkeş, “Kadro Dergisi”, *Kemalizm*, ed. Ahmet İnsel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 464.

43 Levent Köker, *Modernleşme Kemalizm ve...*, s. 195.

partiler üstü niteliğini hatırlatma gereği duymuştur. Yalçın, CHP'nin kendisini “rejimin sahibi ve demokrasinin güvencesi” bir parti olarak sunmasının demokrasiyle bağdaşmayacağına dair güçlü bir vurguya sahiptir. Siyasal alandaki bir diğer sorun ise ortaktır, o da komünizm endişesidir. Yalçın, komünizmin önlenmesini sağlayacak olanın Atatürkçülük ve demokrasi olduğuna kuvvetli bir inanç duymaktadır. 1960’larda başlayacak “iktisadi kalkınmanın nasıl olacağı” tartışmalarına verdiği cevap da yılmadan hep demokrasi olacaktır.

3.1. “*Hür Cemiyet Düzeni*”: *Demokrasi*

Yalçın demokrasiyi “hürriyet düzeni”, “açık toplum düzeni”, “açık rejim”, “medeni toplumların yönetim şekli”, “çoğulcu toplum”, “liberal, parlamenter sistem” gibi farklı adlandırmalarla kullanmış ve net bir tanım yapmıştır. Demokrasi bir konu üzerinde “toplu olarak düşünme vetiresi”dir. Çokluk ve çeşitlilik içinde birliktir, özgür bir zeminde düzen ve uzlaşmayı/uyumu sağlamak ancak rasyonel tartışma ve ikna aracılığıyla oluşturulabilir. Demokratik düzen, bilimin de temeli olan tartışmayı esas kabul etmesinden dolayı aynı zamanda en bilimsel düzendir. Demokrasinin unsurları, farklı fikirleri temsil eden tarafların varlığının, özgür bir zeminde karşı karşıya gelerek, ortak sorunlar üzerinde tartışarak çözümler sunmalarının, taraftar toplamalarının ve serbest seçim yoluyla iktidara gelmek için mücadele edebilmelerinin sağlanmasıdır.⁴⁴

Yalçın demokrasinin -J. Stuart Mill’in *Hürriyet Üzerine* kitabında yer verdiği liberal demokrasi tanımına da atıfta bulunarak- gerçeğin mutlak değil değişebilen bir değer olduğunu kabul ettiğini vurgulamıştır. Demokrasi, “çoğunluğun yanılabilirliğini” kabul eden, bunun doğal bir sonucu olarak da azınlığa konuşma ve eleştirme hakkının verilmesini ön gören bir sistemdir.⁴⁵ “Özgür düşünce” ve “tartışma özgürlüğü” demokrasinin vazgeçilmez değerleridir. Bu iki değer aynı zamanda Avrupa medeniyetinin de temelidir. Bu noktada Yalçın için demokrasi Avrupa medeniyetinin değerlerine içkin bir yönetim şeklidir.

Bireylere seçme hakkı ve özgür bir şekilde seçebileceği tercihler sunmayı sağlayan demokrasi, fikir ve kanaatlerin tartışıldığı, düzeltilebildiği, değiştirilebildiği bir uzlaşmaya varma rejimidir. “Açık toplum tipi” olarak adlandırılan “Batı/medeni toplum” düzeninin siyasi organizasyonu olan demokrasi, bu anlamda “totaliter cemiyet tipi”nin

44 Aydın Yalçın, “Yol Kavşağında Bir Öncü”, *Öncü*, 26 Ağustos 1960, s. 1; Aydın Yalçın, “Asıl Mesele Nerededir?”, *Öncü*, 29 Ağustos 1960, s. 1.

45 Aydın Yalçın, “İki Yol”, *Öncü*, 23 Kasım 1961, s. 1. Aydın Yalçın, *Faşizmin Doğuşu*, Ankara, Ekonomik ve Sosyal Yayınları, 1978, s. 32.

karşısında konumlanmaktadır. Kapalı toplum tipinin aksine, demokratik düzende siyasi iktidar hedeflerinin ve icraatlarının tartışılmasına açıktır. Bu tartışma sivil toplumun güçlenmesini sağlayan ana unsurdur.

Demokraside her fikir ve teşebbüs, uygulama ve seçmen oluşturma imkânına sahiptir. Demokratik düzenin iyi işleyebilmesi için, iktidar partisi ile “*yedek ve alternatif bir iktidar partisi olacak*” muhalefet partisi arasında “*ahenkli, seviyeli ve düzenli bir ilişkinin*” kurulması şarttır. Her şeyden önce “serbest tartışma” demek olan demokrasilerde, ideoloji ve doktrin bulunması zorunlu değilken, tartışmanın yapılabileceği asgari iki tarafın gerekliliği söz konusudur. Aydın'ın taraf derken kastettiği siyasi partilerdir. Taraf olmadan tartışma olamayacağı için, siyasi partisiz demokrasi olabileceğini düşünmek mantıksızdır.⁴⁶

Toplum için en doğru yolu yani “toplumsal iyiyi” bulabilmek, tartışma ile olacaktır. Hür tartışmanın eksikliği, tartışma kültürünün gelişmemesi demokrasinin kurulmasında temel engellerdir. Bir liberal olarak Yalçın, toplumsal iyinin gerçekleşmesi ve geliştirilmesinin bireyin engellenmemiş davranışına bağlı olduğuna inanmıştır.⁴⁷ Bunu da sağlayan demokrasidir. Toplum için iyi olana kim karar verecektir? Demokratik düzende politikacıların ve aydınların görevi halkı düşünmeye sevk etmek, kamuoyunu aydınlatmak ve ortak karara varılması/toplumsal iyinin belirlenmesi için harekete geçirmektir.⁴⁸

“Batı uygarlığının ve ona ulaşmak isteyen toplumların” yönetim şekli olan demokrasi, bireyler arasında birlik ve uyumu kurarken bir takım değerlere dayanmaktadır. Ortak karar verme, hoş görülü ve uzlaşmacı olma, fikir ve çıkarlardan karşılıklı tavizlerle fedakârlıkta bulunma gibi değerlerin hâkim olması kutuplaşmayı engellemenin yanında sağlam bir sivil toplumun oluşmasını da sağlayacaktır. Bu durum ise sağlıklı bir demokrasi için gerekliliktir. Böylece farklılıkları reddetmeyen, birbirine saygılı, medeni bir kültür seviyesine ve “kafa terbiyesi”ne sahip bireylerden oluşan bir toplum tipi ortaya çıkabilir.⁴⁹

Yalçın'ın, demokrasi üzerine yazdığı yazıları incelendiğinde hepsinde belirgin kaygının, Türkiye'nin yaşadığı temel siyasi problemin nedenini bulmak olduğu görülebilir. Demokrasi tıkanmış ve bu durumda askeri bir müdahale ile sonuçlanmıştır. Buna ne

46 Aydın Yalçın, “Partiler ve Demokrasi”, *Öncü*, 17 Kasım 1960, s. 1. Aydın Yalçın, “Hürriyetin Temeli”, *Öncü*, 17 Kasım 1960, s. 1.

47 Levent Köker, *Demokrasi, Eleştiri ve...*, s. 17.

48 Aydın Yalçın, “Politika Çamuru”, *Öncü*, 4 Ekim 1960, s. 1. Aydın Yalçın, “Güven ve İdare”, *Öncü*, 18 Ekim 1960, s. 1.

49 Aydın Yalçın, “İki Yol”,... s. 1..

sebepler olmuştur? Türk siyasetindeki bunalım, tarafların uzlaşmacı bir tartışma zemini yaratamamaları ve “asgari müşterekler” olarak kabul etmeleri gereken ana konular üzerinde anlaşamamalarından doğmuştur.⁵⁰ Yalçın’ın, demokrasinin tıkanmaması için gerekliliğine vurgu yaptığı noktalar üç başlık üzerinden izlenebilir. İlki, siyasal yaşamda Batılılaşmanın hız kesmeden devam etmesi, ülke sorunlarının çözümünde -“asgari müşterek” olarak belirttiği- devrimci, laik ve Atatürkçü zihniyetten ayrılmama prensibinin herkes tarafından kabul edilmesidir. İkincisi, siyasi alanda rekabet edecek tarafların, demokrasinin temel kurallarına samimiyetle uyacak Batılılaşma ve laiklik gibi temel hedefleri tartışma konusu dışında tutmayı prensip edinmiş siyasi partilerin olması gerekliliğidir.⁵¹ Yalçın, son unsur olarak, Türkiye’de demokrasinin işleyişini önleyen sadece siyasal yaşamdaki gelişmeler olmadığını, daha derinde toplumsal ve bireysel bazı tutum ve zihniyetlerin var olduğuna dikkat çekmiştir. Ona göre en büyük eksiklik, “birlikte düşünmenin” çok disiplinsiz oluşudur. Bundan kasıt halkla tam bir zihin teması kurulamaması, konuşma ve tartışmanın, belirli, sistemli bir yol takip edemeyişidir. Bunun sorumlusu ise aydınlardır. Aydınların halktan kopuk olması ve onlara demokrasi kültürünü anlatamamaları büyük bir toplumsal sorundur.

Yalçın eğitimini Anglo-Sakson dünyasında almıştır. Batı dünyasını özellikle İngiltere’yi iyi bilen, liberal-Batıcı bir söyleme sahiptir. Vurgulanması gereken Yalçın’ın belki de liberal kimliğinden önce Batıcı yanı olmalıdır. Medeniyetçi ve Avrupa’nın “uygarlıkçı” misyonuna sonuna kadar inanmış bir aydın olarak, Batı siyasi kurum ve değerlerinin yerleştirilebilmesini demokrasinin yaşatılabilmesinin ön koşulu saymıştır. İşte bunu sağlayan da Batılılaşma hedefine sahip Atatürkçülük olmuştur. Onun Atatürkçülük hakkında yazdığı yazılar ve açıkladığı görüşler bu misyon hatırd tutularak değerlendirilmelidir.

3.2. “Demokrasinin temel şartlarını hazırlayan düşünce”: Atatürkçülük

Atatürkçülüğü tanımlama çabaları 1960’lar özellikle de 27 Mayıs sonrası yapılan tartışmalar üzerinden izlenebilir. Bu tartışmalar “gerçek” Atatürkçülüğün ne olduğu ve ne olmadığı genel soruları üzerinden yürütülmüş, Atatürkçülüğe geri dönmek, Atatürkçülüğün yolundan ayrılmamak hedefi çerçevesinde şekillenmiştir. Aydın Yalçın da bu tanımlama çabalarına katılarak, Atatürkçülüğün tanımını ve onun demokrasi ile “uyumunu” göstermeye çalışmıştır.

50 Aydın Yalçın, “Asıl Mesele..”, s. 1.

51 Aydın Yalçın, “Asıl Mesele..”, s. 1.

Yalçın, Batı medeniyetine ve bir hürriyet düzeni olan demokrasiye dönük bir bakış açısına sahip olması, Fransız İhtilali'nden esinlenmesi ve modernleşirmeci yönü nedeniyle Atatürkçülüğü liberal düşünceyle yakın ve bağlantılı bulmuştur. Atatürk'ün düşünce dünyasında ve yaptığı devrimlerde hedefi, “muasır medeniyet” olarak tanımladığı Batı medeniyetini yeni Türk devletine/toplumuna uyarlamak olmuştur. Sorunları çözmek için de örf, adet, gelenek ve inancı değil bilimi, rasyonel düşünceyi ön plana çıkarmıştır.⁵² Atatürk ilkelerinin temelini bu değerler oluşturmaktadır. Yalçın Atatürkçülüğün liberalizm ile eklenmesini sağlayan noktaları, düşünce olarak dogmatik bir yapıya sahip olmaması, devrimcilik ilkesi ile değişime ve ilerlemeye devamlı açık olması, bilimi kendine referans alması şeklinde sıralamıştır.

Yalçın'ın zihnindeki Atatürk imgesi, onun Türk toplumu için üzerinde tartışma yapılmayan, darbe sonrası siyasal atmosferin karmaşa, şaşkınlık ve tereddüt içinde bulunduğu bir dönemde herkesin üzerinde ittifak ettiği, ondan ilham almaya çalıştığı genç kuşaklara iyi bir şekilde anlatılması gereken “milli bir kılavuz” olduğu yönündedir.⁵³ Batı medeniyetine hayran olan Atatürk, “*totaliter görüşlü, tahammülsüz, müstebit bir idare taraftarlığı demek olan*” Şarklılığa karşıdır. Atatürkçü toplum anlayışında softalığa, hoşgörüsüzlüğe ve gericiliğe yer yoktur. Yalçın'a göre Şark yöneticilerine ait olan “şiddet, baskı, eziyet ve yeni fikirler karşısında ürkeklik” gibi özelliklerin hiçbirini taşımayan Atatürk yaptığı devrimlerle, değişime olan inancını ve demokrat ruhunu ortaya koyan “zihni bir inkılap” gerçekleştirmiştir.⁵⁴

Türk milletinin olgunlaşma, demokratik düzende kendi kendini yönetme çabası içinde, büyük bir yol kat etmesini sağlayan Atatürk devrimleri olmuştur.⁵⁵ Yalçın, Atatürkçülüğün ne olduğunu tanımladıktan sonra ne olmadığına da değinmiştir. Atatürkçülük, kapalı bir sistem, kendi kendine yeten doktriner bir görüş, ideoloji veya bir “izm” değildir. Belli bir doktrin taraftarlığı veya aleyhtarlığı da değildir. Atatürkçülük bir dünya görüşü, değerler sistemidir. Atatürk devrimciliği doktrinsiz bir Batılılaşma, bilimi referans alan bir zihniyeti getirmekle, Türkiye'de demokrasinin temel şartlarını hazırlamıştır. Böylece dini inançlarda dogmatizme, yobazlığa, aşırı ve şoven milliyetçiliğe, ırkçılığa karşı cephe alarak, Türk milletinin demokratik zihniyeti benimsemesi ve huzmetmesi için manevi zemini sağlayan bir düşünce sistemi olmuştur.⁵⁶

52 Aydın Yalçın, *Faşizmin Doğuşu*,..., s. 11.

53 Aydın Yalçın, “Gerçek Atatürkçülük”, *Öncü*, 10 Kasım 1961, s. 1.

54 Aydın Yalçın, “İki Yol”,..., s. 1.

55 Aydın Yalçın, “Hürriyet İnancı”, *Öncü*, 29 Eylül 1960, s. 1.

56 Aydın Yalçın, “Deneme ve Hata”, *Öncü*, 11 Ekim 1960, s. 1.

Doğmatizmden uzak, bilimsel zihniyete ve özgür düşünceye inanan gerçek bir “Batılı kafaya sahip bir yurttaş yaratma” hedefiyle Atatürkçülük, halkın gönüllü katılımı ile kurulan gerçek demokrasiye giden sürecin temelini atmıştır.⁵⁷ Demokrasiye giden bu süreçte Atatürk’ün mirasına bağlılık tek dayanak olarak görülmelidir. Türkiye’nin sorunlarına Batı zihniyeti, Atatürkçülük ve demokratlık bayrağı önderliğinde çözüm bulabileceğine inanan Yalçın, bir şerh düşerek meseleleri çözerken Atatürk devrimlerinin bir “reçete” olarak kabul edilemeyeceğinin, aksine devrimcilik ilkesi ile beslenen Atatürkçülüğün bir “metod ve kafa terbiyesi” meselesi olduğunun altını çizer. Bu anlamda onda bireysel ve somut sorunların cevaplarını ve çözüm tarzlarını aramak doğru olmayacaktır. Atatürk’ün *Nutuk*’taki görüşlerinin değişmez birer reçete olarak sunulmasına karşı çıkan Aydın, “*Nutuk’ta her şey vardır*” görüşünü savunanları, Atatürk’ün bıraktığı en değerli mirasın bilim ve hür düşünce çerçevesinde “milletin düşünmesini sağlamak” olduğu gerçeğine sırt çevirenler olarak eleştirmiştir.⁵⁸

Bu bakış açısıyla siyaset yapmaya çalışanlar, Atatürkçülüğün devrimcilik, Aydınlanma felsefesi, bir liberal düşünce akımı, her yönüyle bir batılılaşma hamlesi olduğunu unutarak, onu “Şarkvari bir muhafazakârlık” ve “katı bir ideoloji” haline getirmek amacındadır. Kuşkusuz, ona göre siyasal yaşamda diktatörlüğü, baskıyı, otoriter ve totaliter görüşleri savunanların gerçek Atatürkçülükle ilgisi yoktur.⁵⁹ Yalçın aynı şekilde, CHP’nin kendini “Atatürk’ün sahîh mirasçısı” olarak kabul etmesini ve diğer partilerin görüşlerini ya da farklı düşünceleri “Atatürk’e karşı ilan etme” tavrına da karşı çıkmıştır.⁶⁰

Yalçın, Atatürk’ü demokrasiye giden süreçte temel dayanak olarak almak düşüncesini “*Bugünün Türkiye’sinin meselelerini halledebilmek için Atatürk’e başvurmak bize bir şey sağlar mı*” sorusunu cevaplandırarak açıklama gereği duymuştur. Onun Atatürkçülük hakkındaki en açık görüşü bu sözlerinde kaydedilebilir. Ona göre, Atatürk’ün konuşmalarından ve uygulamalarından bugünkü sorunları halledecek hazır reçeteler çıkarmanın doğru olmayacağını, Atatürk döneminde “millî egemenliği sağlama, saltanat ve hilafeti tasfiye” gibi konularda devrimler yapılırken, yöntem olarak “zorlayıcı ve radikal tedbirler”in uygulandığını ve sonucunda “otoriterleşmeye” başvurulduğunu belirtmiştir. Ama

57 Aydın Yalçın, “Gerçek Atatürkçülük”..., s. 1.

58 Aydın Yalçın, “Yol Kavşağında Bir Öncü”..., s. 1.

59 Aydın Yalçın, “Gerçek Atatürkçülük”..., s. 1.

60 Aydın Yalçın, hayatı boyunca CHP taraftarı olmamıştır. *Forum*’dan arkadaşları CHP’ye katılırken O HP’yi kurmuştur. 1957 seçimlerinde ittifak oluşturmayı kabul etmeyen CHP’yi, DP’ye karşı muhalefetin bölünmesine sebep olmakla suçlamıştır. 27 Mayıs darbesinden sonra, siyasete CHP’ye muhalefet eden YTP kurucusu ve üyesi olarak devam etmiştir. 1965 seçimleri öncesinde ise AP’ye katılmıştır.

artık millî hâkimiyet esasına dayanan bir cumhuriyet, hedeflerini yerine getirmiş ve “gereklilikler devri” de böylece kapanmıştır. Yalçın'ın eleştirdiği 1960'lı yıllarda Atatürkçülüğün temel değerlerini güne uyarlamayı savunmak yerine, 1930'larda uygulanan yöntemleri savunan anlayıştır.⁶¹

Türkiye'nin temel sorunlarını “demokrasi, kişi hürriyetleri, çok partili hayat, iktisadi kalkınmayı hızlandırma, ülkenin gelir dağılımını sağlama, Ortak Pazara katılmak” olarak sıralayan Yalçın, yapılması gerekenin Atatürk'ün kılavuzluğunun 1930'larda uyguladığı yöntemleri savunmak değil, Batı medeniyetine, usullerine ve hayat tarzına “hayran olan tarafı”nı uygulamak olduğunu belirtir. Bu bakımdan olması gereken, Atatürk'ü “tekerlemeler haline gelen sözler ve içeriğini kaybetmiş bazı klişeler” şeklinde düşünmek değil, onun bilimi referans alan Batıcılık anlayışını örnek almak olmalıdır.⁶²

Yalçın'ın Atatürkçülük tanımı, onun demokrasiyle uyumlu bir düşünce sistemi olduğunu göstermeye çalışmıştır. Bunu yaparken, Atatürk döneminde yapılan uygulamaların bir açıklamasını yapma çabası net olarak görülür. Yapılan radikal uygulamalar ve otoriter yönetim tarzı, dönemin şartları içinde değerlendirilmelidir. Demokrasiye geçiş denemelerinin olduğu fakat bunların başarısızlıkla sonuçlandığı tek parti dönemi otoriterdir fakat demokrasiye geçiş için bir altyapı oluşturmuştur. Ona göre, Batı medeniyetini Türk toplumuna uyarlama çabası olarak okunabilecek Atatürkçülük, demokrasinin yerleşmesi için zemin oluşturan bir düşünce sisteminin de adı olmuştur. Bu bağlamda Yalçın, Atatürkçülüğü tahrif etmek isteyenleri, çarpıtanları eleştirmiş ve Atatürk'ü siyasal yaşamda temel bir referans ve meşruiyet zemini olarak görmüştür.

3.3. “*Demokrasiye olan güveni sağlama(k) görevi*”: *Aydınlar ve Siyasi Partiler*

Kemalizm'in halkçılık anlayışı II. Meşruiyet halkçılığından devraldığı “halka gitmek” düşüncesine dayanmaktadır.⁶³ Öncesinde Türk Ocakları ve 1932'de kurulan Halkevlerinin temel misyonu, yapılan inkılapların halkla buluşmasını ve kabul görmesini sağlamak olarak belirlenmiştir. Halka gidecek olanlar aydınlardır. Eğitim yoluyla halk, yeni değerlerle bir dönüşüm gerçekleştirecektir. Kemalizm'in aydınlara verdiği “öğretici, eğitici” görev ön plandadır. 1960'larda bu bakış açısı değişmemiştir. Aydınların sorumluluğuna dikkat çeken Yalçın'a göre demokrasilerde halkın rızasına

61 “Sandalcı ile Yalçın, Ata'nın Bir “Doğma” Haline Getirilmesinden Şikayetçi”, *Öncü*, 24 Kasım 1961, s. 1.

62 “Sandalcı ile Yalçın, Ata'nın Bir “Doğma”..., s. 1.

63 M. Asım Karaömerlioğlu, *Orada Bir Köy Var...*, s. 34. Zafer Toprak, “Osmanlı Narodnikleri: Halka Doğru Gidenler”, *Toplum ve Bilim*, 24, 1984, s. 73.

dayanmanın temel prensip olduğu düşünüldüğünde bunu yapabilmenin yolu halkın ne istediğini anlayabilmek için halka gitmektir. Bunu yapacak olanlar da aydınlar ve politikacılar.⁶⁴

“Hürriyet Düzeninin Nihai Teminatı”: Siyasi Partiler

Siyasi partileri, halkın siyasi bakımdan yetişme ve gelişmesinde demokratik bir terbiye ile donatılmasında önemli ve faydalı kurumlar olarak tanımlayan Yalçın, 27 Mayıs’ın “partileri içine düşükleri çıkmazdan kurtarmak” için yapılan bir müdahale olduğunu savunurken, bunun “siyasal partilerin varlığına karşı çıkmak” olarak okunamayacağını belirtmiş ve demokratik hayatın önemli unsurları olan partilerin gereksizliğine vurgu yapan görüşleri eleştirmiştir. Fakat siyasi partilerin yapısının demokrasiyi geliştirecek bir düzeyde olması gerektiğinin altını çizmiştir. Parlamenter sistemi, sadece “sonsuz tartışma ve fikir teması” saymak doğru değildir. Farklı fikirlerin beraberliği, nihayetinde ortak bir zemine varmalı, oylama yoluyla tartışmalı bir konuyu sonuca bağlamalıdır. Bu sonucu doğurmayan, uzlaşamayan, siyasi parti yapısı bakımından uygun olmayan bir parlamento, demokratik düzeni gözden düşürücü bir kurum olmanın ötesine gidemeyecektir. DP’nin siyasi yaşamda karşılaştığı son tam da bu durumu yansıtır. Yalçın DP’nin başarısının temelini “1946 ruhu” olarak anılan “halkın içine katılma ve arasına girme” misyonunun oluşturduğunu fakat Menderes ve ekibinin partiyi bu ruhtan uzaklaştırarak demokrasi zeminini erozyona uğrattığını söylemiştir.⁶⁵

İşleyen bir demokrasinin ilk koşullarından biri de halka güvenen ve ona sözcülük edecek siyasi partilere dayanmasıdır. Demokraside her parti şansını deneyebilir, hiçbir partinin önü kapatılamaz.⁶⁶ Ona göre, Türk siyasal yaşamı, siyasi partilerin “halkın rızası ve katılımına” ve “halk-aydın” ilişkisine önem verdikleri ölçüde başarılı olduğunu gösteren örneklerle sahiptir. Yalçın siyasi partilerin nasıl olması gerektiği konusunu 1955’te kendisinin de kurucuları arasında olduğu HP üzerinden örneklendirmiştir. HP’yi kuran Türk aydınları “başlarında adı çok duyulan, tarihe geçen bir şef veya lider olmadan, bir pirin veya üstadın dizleri dibine oturmak zorunda olmadan” da bir hedefe yönelebileceğini, milletin kendi sorunlarını çözmek için vesayete muhtaç olmadığını bütün millete

64 Aydın Yalçın, “Politikacı Lüumsuz mudur?”, *Öncü*, 6 Ekim 1961, s. 1.

65 Aydın Yalçın, “Partiler ve Demokrasi”,..., s. 1. Yalçın, YTP seçim çalışmalarında 1 Eylül 1961 tarihinde İzmir’de “DP devri bütün hatalara, işlenen bütün kusurlara karşı/rağmen bir altın devirdir” sözleri üzerine “27 Mayıs inkılabını vatandaş zihnine nifak sokarak kötülediği ve huzur bozucu propaganda yaptıği” gerekçesiyle 2 Eylül’de gözaltına alınmış, 22 Eylül’de serbest bırakılmıştır. Yalçın’ın bu kadar güçlü bir şekilde DP dönemini övmesinde, seçim tarihinin yakınlığı -25 Ekim- unutulmamalıdır.

66 Aydın Yalçın, “Demokrasiyi Gerçekten Seviyor muyuz?”, *Öncü*, 1 Haziran 1961, s. 1.

göstermiş olduğunu hatırlatmıştır.⁶⁷ Halkı hakir gören, onun anlayış ve olgunluğuna samimi bir şekilde inanmayan, aydının önderlik görevini unutan, halkın isteklerini dikkate almayan partiler demokrasi yarışında kaybetmeye mahkûmdur.⁶⁸ Yalçın'ın eleştirilerinin odağında “kendini rejimin sahibi adeta bir millî vasi zanneden” CHP vardır. Siyasal yaşamın ve ülkenin “CHP'nin vesayetine” bırakılmayacağını önemle vurgular.⁶⁹

Yalçın, DP dönemi politikacılarının yanlışlarını kabul eder ama politikacıları hor görenleri eleştirir. Aslında hedefinde MBK üyelerinden bazılarının politikacılara olan olumsuz tavrı vardır. Demokratik düzende “halkı düşünmeye iten, onun ilgisini, zihnini ve dikkatini belli alanlara çekerek fikirler veren, kamuoyunu aydınlatan, halkı ortak bir uğraş için seferber eden” politikacıdır. Bu anlamda politika ayrı bir kastın ve sınıfın uğraşı değildir. Yalçın, politikacılara yönelik ağır eleştirilerin, siyasi partiler olmadan bir idare kurulsun fikrini savunanların totaliter düşüncüyü güçlendirirken diğer taraftan halkın demokrasiye olan inancının sarsılmasına neden olabileceği tehlikesine de dikkat çeker. Ona göre bu süreçten çıkış, ancak vatandaşların, politikayı bir vatandaşlık hizmeti olarak görmeleleriyle mümkün olabilir ve böylece siyaset politikacıların tekelinden kurtarılabilir.⁷⁰

Yalçın kendisine sık sık bir bilim adamı olduğu, bu prestijli mesleği dururken politika gibi “kirli bir işe” karışma nedenini soranlara her aydının ülke sorunlarına çözüm bulmakla görevli olduğu cevabını verdiğini belirtir. Yalçın vatandaşlara politikaya uzak durmamak, politikayı sadece profesyonellere bırakmamak yönünde tavsiyede bulunmuştur. Onun bu politik angajman talebi liberal-demokrat vatandaşlık bilincinin yanında Kemalist seçkincilikten izler de taşımaktadır.⁷¹

Toplumsal tabanın genişlemesinin, katılımın artmasının demokrasinin yerleşip kökleşmesinde önemli rol oynayacağına inanan Yalçın, CHP'yi siyasal alanı, toplumsal aktörlere kapatmakla eleştirmiş ve demokrasinin bir kast ile sınırlanmasına karşı çıkmıştır. CHP'yi kendini “millî vasi” olarak gören, halkın demokrasiyi anlayabilecek bir rüşte gelmesini bekleyen vesayetçi bir anlayışa sahip olmakla da eleştirmiştir. Bu eleştirileri yaparken, DP'nin başarısının toplumda dışlanan, söz hakkı verilmeyen kesimlerin siyasete dâhil olmasını sağlamak olduğunu da belirtmiştir.⁷²

67 Aydın Yalçın, “Bir Yıl Dönümü”, *Öncü*, 23 Aralık 1960, s. 1.

68 Aydın Yalçın, “İhtiyaç Sistem ve İdeolojiye midir?”, *Öncü*, 31 Ağustos 1960, s. 1. Aydın Yalçın, “Gerçek Atatürkçülük”,..., s. 1.

69 Aydın Yalçın, “Müfritlere Dikkat”, *Öncü*, 26 Ekim 1961, s. 1.

70 Aydın Yalçın, “Politika Çamuru”..., s. 1. Aydın Yalçın, “Profesyonel Politikacı ve Demokrasi”, *Öncü*, 26 Eylül 1960, s. 1.

71 Tanıl Bora, *Cereyanlar*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2020, s. 541.

72 Yalçın vasiyi, kendi eylemlerinden sorumlu olan bireyin tam karşısı olarak tanımlamıştır.

Ahmad'ın saptamasıyla, 1940'ların sonu 1950'li yılların başında Ankara ve İstanbul'un akademik çevrelerinde liberalizm moda olmuş, İngiltere ve Amerika'ya öğrenci olarak gidenler Anglo-sakson liberal düşüncelere hayranlık duyarak geri dönmüştür.⁷³ Şaibeleriyle anılan 1946 seçimleri Türk aydınlarının parlamenter demokrasiye ancak DP ile ulaşabileceğine inanmalarına sebep olmuş ve aydınlar DP'ye tam destek sağlamışlardır. Bunların arasında Yalçın da vardır.

1960 yılında DP tecrübesi üzerinde düşünürken, yaşananlar üzerinden “milleti itham eden, demokrasiden ümidi kestirici, faşizme yol açıcı söz ve kanaatlerden” uzak durmak gerektiğini dile getiren Yalçın, çok partili hayatın/demokrasi tecrübesinin olumsuz bir başlangıç yapmasının, DP hareketinin başarısını gölgeleyemeyeceği gibi, tek parti CHP'sinin topluma olan *-Bu halkla demokrasi olmaz-* olumsuz bakışını da unutturmayacağını vurgulamıştır. Aksine Yalçın için DP'nin kuruluşu ve ardından iktidar olması Atatürk inkılaplarının tamamlanmasıdır. Demokrasiye giden yolu, Atatürk hazırlamıştır. DP'nin iktidara gelmesini Atatürk ilkelerinin varmak istediği yolda devam olarak nitelleyenler bunu “eseri tamamlamak”, “Atatürk'ün davasını tam manasıyla tahakkuk ettirmek” olarak yani demokrasiye geçiş olarak tanımlamıştır. Elbette bu durum, DP'nin eleştirilmeyeceği anlamına gelmemekteydi.

Aydınların Sorumluluğu

Yalçın, 1954 yılında yazar kadrosunda olduğu *Forum* dergisinin çıkış amacını “DP iktidarına bilimsel/entelektüel muhalefet etme” ve 1960 yılında yayınlanan *Öncü* gazetesinde amacını aydın sorumluluğunu üstlenerek ülke sorunlarına yönelik, “yüksek bir fikri seviyede yayın yaparak” çözüm bulmak olarak tanımlamıştır. Aydınların demokrasilerdeki rolünü önemseyen Yalçın, ülke aydınından beklenen tavrın “*fikirlerden korkmamak, bilgiçlik ve aşırı iddialarla, başkalarının fikir ve kanaatlerine hürmetsizlik etmemek*” olduğunu vurgular.⁷⁴ Sloganlarla, ideolojilerle konuşmak, fikir ve tartışmanın önemine inanan aydın sorumluluğuna yakışmaz.

DP'nin başarısı, aslında sorumluluğunu yerine getiren aydınların başarısıdır. Toplumsal hayatta ilk defa “ehli kalem” ile “reaya” sınıfı temasa geçmiştir. Türk köylüsü, “okumuş, memur, kravatlı efendinin” karşısında “şahsiyeti ezik” bir sınıfın mensubu olmaktan kurtulmuştur. “Yazıhanesinde, şehir kulübünde, dedikodu yapan, pinekleleyen, tavla oynayan” Türk aydınları köylere gitmiş, köy kahvesinde köylünün hatırını sorarak, ona ilk defa bu ülkenin eşit haklara sahip, saygıya layık, fikri alınan

73 Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul, Hil Yayınları, 1992, s. 62.

74 Aydın Yalçın, “Yol Kavşağında Bir Öncü”,..., s. 1.

“kabili hitap” bir varlık olduğunu hissettirmiştir. DP'nin bu zihniyetle yola çıktığı dönemde halka yukarıdan bakan, ona “kasketliler” adını takan CHP'li bazı aydınların “bu millet kırbaçla adam olur” tarzında faşist fikirler taşıdığını fakat 1946 ve 1950 seçimlerinde Türk milletinin zorla idare edilebilecek bir halk olmadığını CHP'ye ispat etmiş olduğunu vurgular.⁷⁵

Yalçın, CHP'yi halkın yaşayışına, halkın ruhuna yabancı olmakla itham etmiştir. Menderes iktidara geldikten sonra CHP'nin bürokratik ve askeri elite dayanan gücüne karşılık –ve ardından tüm sağ partilerinde başvuracağı- “millî irade”ye dayandıklarını vurgulayan bir söylem üretmiştir.⁷⁶ Yalçın, DP'nin temel yanlısını, Menderes ve Bayar'ın kişiliklerinde görmüştür.⁷⁷ Onun için DP, bürokratik zümreye karşı “millî irade söylemi”yle öne çıkan bir harekettir. Partinin hamurunda sıradan insanın, önemsenme ve kendini ifade etme kararlılığı bulunmaktadır.⁷⁸ Aydın Yalçın CHP'ye her zaman tepkili olmuştur. Askerlerin İnönü'ye yakınlığı, kendini rejimin sahibi olarak görme tavrı ve 1961'de kurulan Kurucu Meclis'in çoğunluğuna egemen olması gibi birçok unsur bu tepkinin güçlenmesine sebep olmuştur. 1961 seçimlerini yorumlarken CHP için kullandığı “ülkenin %63'ünün istemediği” ifadesiyle Yalçın, Menderes'in “millî iradeye dayanmayan” CHP söylemini devam ettirmiştir. İnönü dönemini, halktan özgür ve dürüst seçimlerle yetki almamakla ve millî iradeye dayanmamakla suçlamıştır. Yalçın iktidarın meşruiyetinin demokrasideki karşılığı olarak sadece seçimler yoluyla iktidara gelmek olduğu düşüncesini sakıncalı bulmuş ve bunun ancak anayasaya ve devletin kurumlarıyla meşru bir zeminde ilişki kurabilmeyi başarabildiğinde sağlanabileceğini belirtmiştir.

Yalçın'a göre, DP'yi “1946 ruhu”ndan – liberal ve demokratik bir rejim kurma hedefinden-uzaklaştıran ve tehlikeli yollara sürükleyen, Türk halkının “kabiliyetsizliği, kültürsüzlüğü, geri ve ilkel eğilimleri” değildir. Bunun bir nedeni liderlerin “fikri yoksunluğu” iken diğeri ise Türk aydınlarının büyük bir kısmının uyusuklukları ile halka önderlik etme sorumluluğundan kaçınmaları, fikri bakımdan yetersiz ve cesaretsiz oluşlarıdır. Yalçın, Türk halkının akliselimine güvenmiştir.⁷⁹ Türkiye'de demokrasinin geleceği, Türk aydınlarının milleti iyi anlamalarına bağlıdır ve bugün yaşanan sıkıntının te-

75 Aydın Yalçın, “Asıl Ümit Nerededir?”, *Öncü*, 9 Eylül 1960, s. 1. Aydın Yalçın, “Halkı Anlayabilmek”, *Öncü*, 4 Ekim 1961, s. 1.

76 Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde...*, s. 49.

77 Yalçın'ın her ikisi için kullandığı tanımlama oldukça ağırdır: “diktatörlük devrinin yetiştirmeleri”. Aydın Yalçın, “Teşhisi İyi Koymalıyız”, *Öncü*, 4 Eylül 1960, s. 1.

78 Tanel Demirel, *Türkiye'nin Uzun On Yılı-Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 161.

79 Aydın Yalçın, “Teşhisi İyi Koymalıyız”,..., s. 1. Aydın Yalçın, “İhtilal mi Reform mu?”, *Öncü*, 28 Aralık 1961, s. 1.

melinde, Türk aydınlarının Batı kültürünü tam olarak özümseyememeleri ve kendi aralarında ortak bir dil oluşturamamaları yatmaktadır. Türk aydınlarının büyük bir kısmı halkın içinden çıktıktan sonra bu ortamı unutan köksüz “sözde münevverler”dir. Türkiye’deki siyasi kutuplaşmanın şiddetli olmasında bu tip aydınların büyük sorumlulukları vardır. Halk bu tip aydınlardan, önderlik ve rehberlik için ümidini kesmiştir. Türk halkının manevi gelişmesi ve yönünü belirleyebilmesi için gerçek aydınlara ihtiyacı vardır.⁸⁰ Demokraside politikacılardan ve aydınlardan beklenen şey, kendilerini “bilgi ve faziletin tek sahibi görüp” halkı cahillikle itham etmek değildir. “İslah-ı alem havariliği” misyonu demokraside yer almaz. Demokraside aydınlar ve liderler, mütevazı, sabırlı ve bilgilerini halka aktaracak ortamları yaratmakla sorumludur. Yalçın, politikacıları kötüleyen dili, “millî iradeye güvenmemekle” itham eder.⁸¹ Bir Türk modernisti olarak Yalçın, cemaatçi toplumu dönüştürme görevini aydına atfetmiştir.

3.4. Demokrasinin Yaşayacağı Kültürel İklim: Birey ve Toplum Tipi

Yalçın’a göre, Türkiye’yi bir askeri darbeye sürükleyen sebepler, ne anayasa eksikliğine ve kanunların kötülüğüne ne de DP iktidarının uygulamalarına ve 1924 anayasasının liberal bir ruhla yazılmamış olmasına bağlıdır. Kurumlar ve hukuk kuralları çok önemsenirken, bu kurumları yürütecek, kuralları uygulayacak, yorumlayacak, bunlara saygıyla bağlı kalacak insan unsurunu ve temel toplumsal kurumları gözden kaçırmak sorunun esas kaynağını anlayamamaya sebep olacaktır.⁸²

Konformizmden “kafa terbiyesi”ne: Birey

Demokratik toplum, bireye her türlü fikir ve ifade hürriyeti sayesinde, canlı ve zengin bir alan sağlar. Yalçın, demokrasinin güçlü bir şekilde kök salabilmesi için belli bir insan tipine ihtiyaç duyduğunu ifade eder.⁸³ Demokratik düzen için gerekli demokratik değerlerin kazanılmasında -ki bu liberal değerler olarak da okunabilir- yetiştirme tarzı ve “kafa terbiyesi” önemlidir. Kendi fikirlerinin dışında, başkalarının fikirlerine ve eleştirilerine saygı duymak, beraber yaşama, ortak iş görme, kolektif karar verme ve tartışma kültürü demokrasinin üzerinde yükseleceği “Batılı kafa”nın temel özellikleri arasındadır.⁸⁴

80 Aydın Yalçın, “Halkı Anlayabilmek”,..., s. 1.

81 Aydın Yalçın, “Kestirme Yol Var mı?”, *Öncü*, 5 Ekim 1961, s. 1. Aydın Yalçın, “Deneme ve Hata”,... s. 1.

82 Aydın Yalçın, “Asıl Mesele Nerededir?”,..., s. 1.

83 Aydın Yalçın, “İşçi Mitingi İntibaları”, *Öncü*, 3 Ocak 1962, s. 1. Aydın Yalçın, “Beraber Yaşayabilmek”, *Öncü*, 5 Ocak 1962, s. 1.

84 Aydın Yalçın, “Siyasette Ahlak”, *Öncü*, 8 Aralık 1960, s. 1.

Demokratik tartışma, halkın siyasi eğitimini gerçekleştiren en başarılı yoldur.⁸⁵ Yalçın, bir toplumda yaşayan insanların birbirini anlaması ve birbirinin tecrübesinden haberdar olması ve bunun sonucunda sağlıklı bir toplum hayatının oluşması için eğitimi bir zorunluluk olarak görmüştür. Eğitim, demokrasi kültürünün yerleşmesinin ilk basamağı olan bireylerin birbirleriyle geçinmelerini sağlayan bir fonksiyona sahiptir. Bu yüzden Türkiye’de okulsuz köylerin varlığının demokrasi için gerekli zeminin oluşumunda büyük bir sorun oluşturduğunu, Türk köylüsünün “içine kapanık, ürkek, insan yadırgayan” mizacının arka planında yatanın bu durum olduğunu belirtir. Ona göre, vatandaşlar birbirlerinden çekinirse, demokrasinin temel şartı olan iş bölümü ve işbirliği, güven ve inanç, sevgi ve sempati hissi gibi demokratik toplumun kurulmasını sağlayan temel unsurların yerleşmesi zorlaşır. İşte bu yüzden eğitim, demokrasinin ön koşuludur.⁸⁶

Yalçın, Batılı bir topluma sahip olmak için bireylerin bilinçlenmesine önem verir. Bu aynı zamanda demokrasinin de şartıdır. Bireyin bilinçlenmesi yani “medenî olmak” köy yaşamının kapalı yapısının aşılmasıyla olacaktır. Bireyin “medenileşmesinin” önündeki engel köy yaşamının hâkim olduğu “cemaat toplumu”dur. Bu kapalı toplum tipi, demokrasinin kök salacağı medenî/liberal toplumun tam tersi özelliklere sahiptir. Bu durumdan ancak devletin ve aydınların vereceği eğitim ile demokrasi için zemin oluşturacak “kafa terbiyesi”nin gerçekleşmesi ile çıkış yolu bulunabilir. Bora, Yalçın’ın aydınların ve devletin demokrasinin sağlanması için belli bir eğitim vermesi gerektiğini vurgulamak amacıyla kullandığı “kafa terbiyesi” kavramının, Kemalist halkçılık anlayışının “vatandaş eğitimi” düşüncesiyle paralellik kurduğunu, liberal aydınların da -A. Fuat Başgil’in “hürriyet terbiyesi” üzerine vurgusunu da hatırlatarak- Kemalizm’e atfedilen vatandaşa karşı “terbiyecî-didaktik” tutumdan uzak olmadığını ifade etmiştir. Fakat aralarındaki fark, siyasi rüşd hedefine ulaşmak için “vatandaş terbiyesini” gerekli gören Kemalizm’in vatandaşlara vazife vurgusu yaparken, liberallerin bireylere haklarını da öğretme çabası olduğunu vurgulamıştır.⁸⁷

Cemaatçi toplumun bireyleri bir kalıba döken özelliği, “mahallilik ve taşralılık ruhu”nun baskın olmasına, başkalarının hakkına saygının gelişmemesine sebep olmuştur. Böyle bir toplum tipinde birey, kendini “toplumun kurucu öznesi” olarak görme ve sorumluluk alma bilincine sahip olamaz. Esasında Yalçın’ın yakındığı nokta da tam burasıdır. Demokrasinin kurulabilmesi için, halkın kendisi için neyin iyi olduğuna karar

85 Aydın Yalçın, *Demokrasi, Sosyalizm ve Gençlik*, İstanbul, Ak Yayınları, 1969, s. 21, 118.

86 Aydın Yalçın, “Dönüm Noktası”, *Öncü*, 16 Aralık 1960, s. 1. Aydın Yalçın, “Eğitim ve Demokrasi”, *Öncü*, 16 Eylül 1960, s. 1.

87 Tanıl Bora, *Cereyanlar*,..., s. 527.

veremeyeceği onun yerine birinin karar vermesi gerektiği düşüncesine yol açan bu toplum ve düşünce tipinin tasfiyesi, liberal bireyciliğin ve değerlerin topluma nüfuz etmesiyle mümkün olabilecektir.⁸⁸

Yalçın'ın bireye bakışı ikirciklidir. Bir yandan bireyin, eğitim ve aydınlar yoluyla “terbiye edilmesini” istemesi onu seçkin bakış açısıyla buluşturmuştur. Ünder, bu bakış açısının, “kendisi için iyi olanı halk kendisi bilir” ilkesi yerine “halk için en iyi olanı elitler bilir” anlayışının sürdürülmesine, bu durumun halkı yanlış yapmaktan korumuş olsa da hep çocuk kalmasına ya da bir “lider” aramaya sürüklemekle sonuçlanabileceğine vurgu yapmıştır.⁸⁹ Diğer yandan, Yalçın bu anlayışa karşı aynı zamanda, demokrasinin “deneme ve hata” metoduyla yerleşebileceğine, insanın hata yaparak doğruyu bulacağına inanmış, toplumun “vasiye” ihtiyacı olmadığını savunmuştur.

Cemaat toplum yerine liberal toplum

Türkiye’de baskıcı ve hürriyetlere saygı duymayan zihniyetin yalnızca siyasi otorite olmadığını, bunun Türk toplumunun her kademesinde yer alan düşünceye tahammülsüzlükten kaynaklandığını vurgulayan Yalçın, Türk toplumunu neredeyse 150 yıldır süren Batılılaşma çabalarına rağmen açıkça “büyük bir konformizm” içinde olmakla eleştirmiştir. Yalçın konformizmi, her şeyi alışılmış kalıplar içinde görmek, sorgulamadan itaat etmek ve eleştirel bakış açısına sahip olmamak olarak tanımlamıştır. Türk toplumunun ruhuna ve benliğine işleyen konformizm, “farklılaşma”, “bireyselleşme”, “ileri gitme”, “farklı bir yol tutma”, “kendi başına yol alma” gibi tipik Batılı davranışları yadırgayan kalıpların oluşmasına neden olmuştur. Bu anlamda, bireyleri bir kalıba dökmek suretiyle, düşünen, araştıran, duyan ve konuşmak isteyen bireyin ortaya çıkmasına izin vermeyen, tek tip düşünme ve davranış kalıplarından kendini kurtaramamış olan Türk toplumu, dünyanın en muhafazakâr toplumlarından biridir.⁹⁰

Bu durumun tarihsel arka planına bakıldığında Yalçın'ın sorumlu tuttuğu kişi, Avrupa'nın “totaliter bir felsefe ve dünya görüşüne” sahip Auguste Comte ve E. Durkheim'in düşüncelerinden etkilenen “ferd yok cemiyet var!” sloganı ile her şeyden önce “serbest teşebbüsü körelten”, merkeziyetçiliğe önem veren bir “kafa”nın oluşmasını sağlayan devletçi fikirleri destekleyen Ziya Gökalp olmuştur. Yalçın bu baskın görüşün karşısında, Gökalp'in görüşlerine “adem-i merkeziyet ve teşebbüsü şahsi” formülü

88 Aydın Yalçın, “Medeni Olmak”, *Öncü*, 3 Aralık 1960, s. 1.

89 Hasan Ünder, “Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü”, *Kemalizm*, 6.b. ed. Ahmet İnel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 155.

90 Aydın Yalçın, “Farklı Düşünceye Saygı”, *Öncü*, 25 Kasım 1961, s. 1.

ile karşı çıkan Prens Sabahattin'in, sunduğu farklı görüşü kimsenin anlayamamış olduğunu vurgular. Genellikle Türk aydınları arasında, asker ve bürokratik bir toplumun değerlerini yansıtan davranış ve zihniyetler benimsemiş, bireysel farklılaşma ve inisiyatif kullanma, bireysel sorumluluk olarak yaratıcı faaliyetlere yönelme eğilimi destek görmemiştir.⁹¹ Yalçın, Prens Sabahattin'in, Osmanlı'nın kurtulmasını bütüncü toplum yapısının ortadan kalkması ve bireyci bir zeminin oluşturulmasına bağlayan çözümünü desteklerken, bu zeminin oluşmasında anahtarın eğitim sistemi olması gerektiği konusunda da hem fikirdir.⁹²

Türk toplum yapısında yer alan “kıskanma ve çekememe” gibi olumsuz değerlerin sosyal gelişimi ve liberal değerlerin yerleşmesini engellediğini savunan Yalçın, bu durumu Türk ve Batı toplumlarının farkını ortaya koyacak bir metaforla açıklamıştır: *Padişah bir vatandaşa “Benden öyle bir şey iste ki, sana verdiğimin iki mislini de komşuna vereyim!” sorusunu sormuş ve şu cevabı almıştır: “Öyleyse bir gözümü çıkar.”* Tipik bir cemaat toplumu davranış kalıbı olarak bunun karşısında Batı dünyasının özellikle Anglo-saksonlar'ın tutumunu, “*kendin yaşa ve başkasının yaşamasına imkan ver*” (*live and let live*) deyimiyile ifade etmiştir. Yalçın Türk toplumunun kültürel dokusunun, demokrasinin ön koşulu saydığı liberal düşüncenin gelişmesine engel olduğunu savunmuştur.⁹³

Türk toplumunda demokrasi kültürünün gelişebilmesi için yapılması gerekenler olarak eğitim üzerinde durduktan sonra diğer gerekliliği ise Avrupa Birliği'ne (AB) katılmak olarak ifade eden Yalçın için, AB sadece siyasal bir kurum değil aynı zamanda “işbirliği, kavga etmekten faydalıdır” gibi bir hayat tarzını, felsefesini de benimsemektir. Bu noktada Avrupa toplumuna katılmak ve kaynaşmak, ömrünü “komşu dedikodusuyla geçiren, zamanını ve enerjisini iki karış toprağın çıkardığı ihtilaflarla israf eden” cemaat toplum hayatından, siyasal yaşamdaki kısır didişmeden ve çatışma kültüründen sıyrılabilmeyi de sağlayacaktır. Yine, Avrupalılık fikrinin temel dayanakları olan demokrasiye sadakat, hoşgörü, bireysel özgürlük, sorunları şiddet ve baskı yoluyla değil tedrici bir yöntemle uygulanan reformlarla çözmek gibi bir perspektif de sunacaktır.⁹⁴ Bu bakış açısında göze çarpan, Yalçın'ın AB'nin ekonomik alandaki kazanımlardan ziyade siyasal ve kültürel kazanımlarından bahsetmiş olmasıdır. Bora'ya göre, Batı-dışı modernleşme deneyimi yaşayan ülkelerde ve bunlardan

91 Aydın Yalçın, “Devletçilik Taraftarları”, *Öncü*, 1 Şubat 1962, s. 1.

92 Ayşe Kadioğlu, “Milliyetçilik-Liberalizm Ekseninde Vatandaşlık ve Bireysellik”, *Milliyetçilik*, ed. Tanıl Bora, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 287.

93 Aydın Yalçın, “Farklı Düşünceye Saygı”..., s. 1.

94 Aydın Yalçın, “Avrupayla Kaynaşmak”, *Öncü*, 2 Mart 1962, s. 1.

biri olarak Türkiye’de, liberal düşünce genellikle Batıcılığın yansıması olarak görülmüştür. Bu açıdan liberal bir aydın olan Yalçın’ın AB angajmanı bu algının doğrulanması bir uğrak olarak değerlendirilebilir.⁹⁵ Batılılaşma bir beka ve uygarlığa erişme mücadelesidir. Bunun sonucu zaten demokratik yönetimi sağlayacaktır. Yalçın, Ziya Gökalp’i sadece bireyin gelişimine engel olmakla eleştirmemiştir. Aynı zamanda, onun Batı’ya olan medeniyet-kültür ayırımına dayalı düşünce sistemini de reddetmiştir. Yalçın’ın gözünde, kültür ve medeniyet ayrılmaz bir bütünün parçasıdır ve toplumun değişmesi için kültürün değişmesi gerekmektedir.

4. “Şark İstibdadına Yol Alan Bir Gemiyi Durdurmak”: 27 Mayıs

Yalçın, Ağustos 1960 yılında başyazarlığını yaptığı *Öncü*’nün ilk sayısında 27 Mayıs askeri darbesini “*üç ay önce bu memlekette bir devrim oldu*” sözleriyle selamlamıştır. DP’nin “otoriter yönetimi”ne son verdiği düşüncesiyle askerleri destekleyen Yalçın’a göre, asıl suç özellikle iktidarının ikinci yarısında devlet adamlarının niteliksizlikleriyle, muhalefet-iktidar ilişkilerinin demokrasinin önünü tıkamasına neden olan, temel hak ve özgürlükleri yok sayan tutumuyla demokratik değerlerle bağdaşmayacak bir yönetim anlayışı ortaya koyan DP’nindir. Bu bağlamda askerler, dejenere edilmiş bir demokrasiyi, eski rayına oturtmak için darbe yapmak zorunda kalmıştır.

Yalçın’a göre 27 Mayıs, Türk toplumu içinde “kanser gibi hızlı ve sinsi ilerleyen bir yaraya” neşter vurarak onu “ölüm ve yıkımdan” kurtarmış ve ülkeye “engin bir hürriyet” getirmiştir. Yıkılan demokratik bir idare değildir, aksine “müstebit (zorba), mütefessih (bozulmuş) ve zalim” bir idaredir.⁹⁶ 27 Mayıs, Türk milletinin demokrasi mücadelesinde aldığı mesafeyi yok edecek, millî bekayı tehlikeye sokacak bir gidişe dur diyen bu yüzden de “millî olarak vasıflandırılan en büyük hareketlerden biri”dir. Yalçın, demokrasinin temel kuralı olan “aşgariler üzerinde anlaşma” şartını tekrar oluşturabilme suretiyle, Türkiye’de demokrasinin geleceği önüne konulan engeli kaldıran 27 Mayıs’ı, “devrim” olarak adlandırmıştır.⁹⁷

Yalçın, “açık rejim” olarak tanımladığı demokrasiyi korumanın millî bekayı korumak olduğuna sonuna kadar inanan liberal bir aydındır. 27 Mayıs’a “millî bekayı/demokrasiyi” koruyan bir rol atfettiği için darbenin güçlü bir savunucusu olmuştur. 27 Mayıs’ı yapanlar “Menderes-Bayar istibdadını” yıkan ve ülkeyi özgürlüğüne, demokratik düzene yeniden

95 Tanıl Bora, *Cereyanlar*,..., s. 111.

96 Aydın Yalçın, “Demokrat Partinin Akıbeti”, *Öncü*, 3 Eylül 1960, s. 1. Aydın Yalçın, “Türkiye’nin Dışarıdan Görünüşü”, *Öncü*, 7 Eylül 1960, s. 1.

97 Aydın Yalçın, “Millî Birlik ve Demokrasi”, *Öncü*, 10 Eylül 1960, s. 1.

kavuşturmayı vaat eden bir idare kurmuştur. Ona göre, 27 Mayıs'ın askeri bir idare olması ve teorik olarak demokrasiye aykırı görünmesi “hürriyete susamış olan Türk fikir hayatına ve basın dünyasına nefes aldırın, Batı medeniyetine bağlı, Atatürk devrimlerine hayran, hürriyet ve demokrasiye inanan bir düzen” getirdiği gerçeğini değiştirmez.⁹⁸

Yalçın'a göre, Türkiye'de demokrasinin teminatları, siyasi partiler, basın, üniversite gibi sosyal kurumlar ve “Türk aydınlarının geleneksel yatağı” ilerici bir unsur olan Türk ordusu’dur.⁹⁹ Yalçın, 27 Mayıs sabahı “devrim” haberini aldığı anda New York’taki öğrenciler ve diğer vatandaşlarla, “millî zaferi” kutlamak için evinde toplandıklarını, demec almak için gelen Amerikalı gazetecilerin bu sevinç karşısında çok şaşırıldıklarını ve anlamakta güçlük çektiklerini belirtmiştir. Aslında, tam da vurgulamak istediği budur: “Türk ordusunun diğer ülke ordularından farkı”. Türkiye’nin siyasi tarihinde Osmanlı’dan bugüne modernleşme ve sosyal değişim, ordunun yenilenmesi ile başlamıştır. Ordu, geçmişten gelen devrimci ve medeniyetçi bir role sahiptir.¹⁰⁰ Türkiye’de, Batı ile ilişkisi en güçlü kurum ordudur. 27 Mayıs’ı yapanlar ve planlayanlar bu kurum içinden yetişen Batıyı tanıyan aydın askerlerdir. Bu yüzden bu insanlardan ülkenin demokrasi mücadelesinde bu tarihsel gelişimine aykırı bir hareket beklemek yanlış olur.¹⁰¹ 27 Mayıs’ı yapanların gücü, “tank ve top gücüne değil, Türk milletinin sevgisine, güvenine onu şefkatle bağrına basan sıcak ilgisine” dayanmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰²

27 Mayıs’ı bir zümrenin ya da partinin lehine yapılmış askeri bir darbe değil, “millî ve partiler üstü” ve millet adına yapılmış bir hareket olarak gören Yalçın, askerlerin Türk milletinin modernleşmesinde ve tavizsiz Batıya yönelmesinde, Atatürk devrimciliğinin izinden gideceğine şüphesi yoktur. Kuşkusuz bu durum 27 Mayıs’ın kendisine “gerici ve gelenekçi zihniyete karşı” bilimi ve Atatürk’ü seçmiş olmasından kaynaklanır.¹⁰³ 27 Mayıs, Atatürk ideallerine yeniden dönme ve onları gerçekleştirme hareketidir. “Medeniyet, hoş görürlük, fikir hürriyeti, korku ve baskıdan kurtulma” gibi değerleri gerçekleştirmek için yapılan 27 Mayıs, Türk milletinin “Şark istibdadına doğru yol alan bir gemiyi” durdurmak için ayaklanmasıdır. İşte bu yüzden bir devrimdir. Demokrasiyi korumak için halkın desteğini alan 27 Mayıs, kanlı bir devrim değil, “beyaz bir ihtilal”dir.¹⁰⁴

98 Aydın Yalçın, “Hürriyet İnancı”,..., s. 1.

99 Aydın Yalçın, “Açıklığa Doğru”, *Öncü*, 22 Eylül 1960, s. 1.

100 Aydın Yalçın, “Devrim ve Uygarlığın Bekçisi”, *Öncü*, 30 Ağustos 1960, s. 1.

101 Aydın Yalçın, “İlericilik ve Ordu”, *Öncü*, 21 Haziran 1961, s. 1.

102 Aydın Yalçın, “İki Yol”,..., s. 1.

103 Aydın Yalçın, “Yol Kavşağında Bir...”, s. 1. Aydın Yalçın, “Kabinede Değişiklik”, *Öncü*, 27 Ağustos 1960, s. 1.

104 Aydın Yalçın, “Demokratlara Ne Düşüyor?”, *Öncü*, 3 Ocak 1961, s. 1.

Yalçın'a göre, 27 Mayıs, "DP gibi 'Türk milletinin emek verdiği millî bir kurumu' dejenere ederek halka zarar veren politikacılara karşı bütün milletçe girişilen, meşruiyetini halktan alan bir mücadele"nin sonucudur. Çok partili siyasal düzene karşı değil bazı partilerin demokrasiyi ortadan kaldırmaya çalışan tutum ve kadrolarına karşı yapılmıştır.¹⁰⁵ 27 Mayıs çok partili siyasal sistemi/demokrasiyi değil, bu sistemin kurallarına uymayan siyasi parti ve onun lider kadrosunu tasfiye etmiştir.¹⁰⁶ Yalçın demokrasinin en önemli dayanağı olan toplumsal onayın, meşruiyetin halktan alınması yönünü ön plana çıkaran bir söylemi sürdürmüştür.

Yalçın, hür düzene karşı sağ ve sol kanattan gelecek totaliter yönetimin geniş bir halk desteği bulacağına inanmadığını belirtir. Fakat siyasal ve toplumsal alanda yaşanan "faşizm tehlikesini, komünizm korkusunu" da göz ardı etmenin doğru olmayacağını da belirtir. Bu yüzden hürriyet düzeninin korunması ve uyanıklığın elden bırakılmaması gerekir. Demokratik güçlerin uyanıklığı önemlidir. İşte ordu da böyle bir güçtür Aydın için.¹⁰⁷ Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyetin en temel hedefi demokratik bir niteliğe sahip olarak yoluna devam edebilmesidir. Ordu, bu devamlılığın en büyük garantisi olarak algılanmaktadır.

Yalçın, askeri müdahaleyi hiçbir zaman politikaya karışmak ve demokrasiyi engellemek olarak görmemiştir. Aksine onun için ordu müdahalesi, demokrasiyi ve devleti kurtarmak için yapılmıştır. Coşar, Cumhuriyet'in aydın kimliğinin "devletin korunması" üzerine kurulu olduğunu ve Türk aydınının "düzene rağmen" değil ancak "düzen içinde" bunu gerçekleştirebileceğine dair güçlü bir inanç taşıdığını vurgulamaktadır.¹⁰⁸ Coşar'ın bu tespiti, Yalçın özelinde aydınların askeri müdahalelere verdiği desteğin anlaşılabilmesinde aydınlatıcıdır.

Sonuç

"Fikri gelişme" yıllarının yarıdan fazlasını Anglo-Sakson ülkelerinde geçirmiş ve "maneviyatının temel kazanımını" Batı'nın liberal düşünce kaynaklarından alan, kendini liberal biri olarak tanımlayan Aydın Yalçın, Atatürkçülüğü liberal düşüncenin temel değerleri ve demokrasi ile uyumlu olduğunu gösterme gayretine girmiştir. Yalçın'ın liberalliği, Atatürkçülükle radikal bir kopuşa neden olmamıştır. Aksine onunla

105 Aydın Yalçın, "Devrimizin Teşhisi", *Öncü*, 11 Eylül 1960, s. 1. Aydın Yalçın, "Esasta Anlaşalım", *Öncü*, 21 Eylül 1960, s. 1.

106 Aydın Yalçın, "İhtilal mi Reform mu?...", s. 1.

107 Aydın Yalçın, *Faşizmin Doğuşu...* s. 10.

108 Simten Coşar, "Milliyetçi Liberalizmden Liberal Milliyetçiliğe", *Milliyetçilik*, ed. Tanıl Bora, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 719.

eklemlenip, sarıp sarmalamaya dönüşmüştür. Yazılarında Atatürkçülüğün bir doktrin olmadığını, değişime ve ilerlemeye açık olduğunu, hem liberalizme hem demokrasiye içkin unsurlara sahip olduğunu ve bu yönden de liberal değerlerle iç içe olduğunu savunmuştur. Atatürk ilkelerinin, medeni topluma geçişi hazırlayan modernleştirici misyonuna vurgu yaparken, Atatürkçülüğü, demokrasinin teminatı olarak görmüştür. “Millî bekayı sağlayan Batılılaşmanın” tavizsiz savunucusu olarak tanımladığı Atatürk, aynı zamanda demokrasinin kurulması için zemin hazırlayan bir liderdir.

Yalçın “devlet nasıl kurtulur” sorusuna cevap arayan bir kuşağın halefi kuşağa mensup bir aydın olarak “demokrasi nasıl kurtulur” sorusuna cevap aramıştır. Birey, aydın, devlet üçgeninde verdiği cevaplar üzerinden bir değerlendirme yapıldığında, Batılı insan tipine ulaşmak için eğitimin dönüştürücü gücünü kullanmak gerektiğine, bunu sağlayacak olanın da aydınlar olduğuna inanmıştır. Yalçın için birey, “Batılı kafaya” sahip insan tipidir. Bireyin demokratik alışkanlıklar kazanabilmesi için yapılması gereken cemaatçi toplum yapısından “medeni toplum”a geçmek aynı zamanda Türkiye’de demokrasiyi kuracak altyapının esasını da oluşturacaktır. Yalçın’ın 1960 Türkiye’sinin sorunlarının çözümü hakkındaki değerlendirmelerinde, toplumun kültürünün ve bireyin karakterinin belirleyici olduğuna önem verdiği açıkça tespit edilebilir. Yazılarının ana çerçevesini demokrasinin yeşerebileceği, güçlenebileceği “birey ve toplum” tipini, demokratik siyasal kültürü tanımlama gayreti oluşturmuştur. Bireyin “medeni olana”, “kafa terbiyesi” yoluyla ulaşmasında aydına, eğitim yoluyla da devlete büyük görev atfetmiştir. Toplumun cemaatçi yapısının Batı değerleriyle kaynaşp, kırılarak demokrasiye hazır olacağını savunmuş, demokrasinin kurulma zeminini bireyselleşmeye bağlamış ve ancak bunun varlığında hoşgörülü, çoğulcu ve özgürlükçü bir kültürün ortaya çıkacağına inanmıştır. Yalçın’ın bireye olan bakışı iki yönlü olmuştur. Bir yandan bireyin, eğitim ve aydınlar yoluyla “terbiye edilmesini” istemesi onu seçkin bakış açısıyla buluştururken diğer yandan, demokrasinin “deneme ve hata” metoduyla yerleşebileceğine, insanın hata yaparak doğruyu bulacağına inanmış ve halkın akliselimine güvenmiştir.

Yalçın, devletle uyumlu bir aydın görüntüsü sergilemiştir. Cumhuriyet değerlerine duyduğu büyük inanç her yazısında hissedilir. Fakat Yalçın’ın fikir dünyası kendini liberal olarak tanımladığı kadar net olmamıştır. Yalçın’ın liberal kimliği, devletçi bir kisveye eklenilebilmiştir. Yalçın bireysel ve düşünce özgürlüğünü savunurken, devletin önem verdiği konularda resmi ideolojinin destekçisi olan bir liberal aydın görünümü çizmiştir. Yalçın, liberal Batıcı duruşunu Atatürkçü düşünce ile kuvvetlendirmiş ve sağ geleneği dinsel ve milliyetçi unsurlardan uzak tutmak istemiştir.

Yalçın, demokrasinin korunması ve devletin bekası için yapıldığına inandığı 27 Mayıs'ı Atatürkçülükle, Cumhuriyetin değerleri ile ilişkilendirerek meşrulaştırmıştır. Darbeyi yapanlarla Yalçın arasındaki ortak noktalardan en kuvvetlisi “Atatürk ilkelerine sahip çıkmak” olmuştur. Demokrasi düşmanlarını alt edecek düşünce Atatürkçülük ve onun zeminini hazırladığı demokrasi olacaktır. Yalçın'ın çizdiği demokrasi vizyonu net değildir. İronik bir şekilde bir yandan 27 Mayıs'ın diğer yandan da çok partili hayatın mirasını savunmuştur. Yalçın, 27 Mayıs sonrasında başlayan ve 2000'li yıllara kadar sürecek olan orduyu hem “rejim muhafızı” hem de Cumhuriyetin kurucu ideolojisi olarak kabul edilen Atatürkçülüğün koruyucusu olarak benimseyen görüşün bir taraftarı olmuştur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

1. Süreli Yayınlar¹⁰⁹

Cumhuriyet

Öncü

2. Araştırma Eserler

Aceral, Salih: *Akide Şekeri Harekâtı*, İstanbul, İğüs Yayınları, 2007.

Ahmad, Feroz: *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul, Hil Yayınları, 1992.

Altınay, Ayşe Gül ve Bora, Tanıl: “Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik”, *Milliyetçilik*, Ed. Tanıl Bora, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 140-154.

Barber, Benjamin: *Güçlü Demokrasi*, çev. Mehmet Beşikçi, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1995.

Beetham, David ve Boyle, Kevin: *Demokrasinin Temelleri*, çev. A. Zeynep Kopuzlu, 2.baskı, Ankara, Adres Yayınları, 2005.

¹⁰⁹ Faydalanılan süreli yayınların ayrıntılı künyeleri dipnotlarda belirtilmiştir.

- Bekata, H. Oğuz: *Birinci Cumhuriyet Biterken*, Ankara, Çığır Yayınları, 1960.
- Berkes, Niyazi: *Türkiye 'de Çağdaşlaşma*, 12.b, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2008.
- Bora, Tanıl: *Cereyanlar*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2020.
- Çelik, Nur Betül: “Kemalizm: Hegemonik Bir Söylem”, Ed. Ahmet İnsel, *Kemalizm*, 6.baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 75-91.
- Çınar, Menderes: *Vesayetçi Demokrasiden “Milli” Demokrasiye*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.
- Coşar, Simten: “Aydın Yalçın”, *Liberalizm*, ed. Murat Yılmaz, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 416-419.
- Coşar, Simten: “Milliyetçi Liberalizmden Liberal Milliyetçiliğe”, *Milliyetçilik*, Ed. Tanıl Bora, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 719-749.
- Dahl, Robert: *Demokrasi Üstüne*, çev. Betül Kadioğlu, Ankara, Phoenix, 2001.
- Demirel, Tanel: *Türkiye 'nin Uzun On Yılı-Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Durna, Tezcan: *Kemalist Modernleşmecilik ve Seçkinlik*, Ankara, Dipnot Yayınları, 2009.
- Erginer, H. Suat: *İkinci Cumhuriyetin Eşiğinde*, İstanbul, Aydın Güler Kitabevi, 1960.
- Eroğul, Cem: *Demokrat Parti*, 3.b, Ankara, İmge Kitabevi, 1998.
- “Halkevleri Açılma Nutku”, *Cumhuriyet*, 21 Şubat 1933, s. 1.
- “Halk Hatipleri İçin Hazırlanan Talimatname”, *Cumhuriyet*, 10 Ocak 1933, s. 1.
- İnsel, Ahmet: *Türkiye Toplumunun Bunalmı*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.
- İpekçi, Abdi ve Coşar, Ö. Sami: *İhtilalin İçyüzü*, İstanbul, Uygun Yayınevi, 1965.
- Kadioğlu, Ayşe: “Milliyetçilik-Liberalizm Ekseninde Vatandaşlık ve Bireysellik”, *Milliyetçilik*, Ed. Tanıl Bora, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 284-292.
- Karal, E. Ziya: *27 Mayıs İnkılâbının Sebepleri ve Oluşu*, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1960.
- Karaömerlioğlu, M. Asım: *Orada Bir Köy Var Uzakta*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.
- Karavelioğlu, Kamil: *Bir Devrim İki Darbe*, İstanbul, Gürer Yayınları, 2007.
- Kili, Suna: *Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli*, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 1998.
- Köker, Levent: *Demokrasi, Eleştiri ve Türkiye*, Ankara, Dipnot Yayınları, 2008.
- Köker, Levent: *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi*, 9.baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.
- Küçük, Sami: *Rumeli'den 27 Mayıs'a İhtilalin Kaderini Belirleyen Köşk Harekâtı*, İstanbul, Mikado Yayınları, 2008.
- Küçükömer, İdris: *Düzenin Yabancılaşması*, İstanbul, Profil Kitap, 2012.

- Özbudun, Ergun: “Türkiye’de Devlet Seçkinleri ve Demokratik Siyasal Kültür”, *Türkiye’de Demokratik Siyasal Kültür*, Ed. Levent Köker, Ergun Özbudun ve Ersin Kalaycıoğlu, Ankara, Türk Demokrasi Vakfı, 1995.
- Özkaya, Şükran: *Adım Adım 27 Mayıs*, İstanbul, İleri Yayınları, 2005.
- Parla, Taha: *Türkiye’de Siyasi Kültürün Resmi Kaynakları: Kemalist Tek-Parti İdeolojisi ve CHP’nin Altı Ok’u*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.
- Parla, Taha: *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye’de Korporatizm*, İstanbul, Deniz Yayınları, 2009.
- “Sandalcı ile Yalçın, Ata’nın Bir “Doğma” Haline Getirilmesinden Şikayetçi”, *Öncü*, 24 Kasım 1961, s. 1.
- Sartori, Giovanni: *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, çev. Tunçer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan, Ankara, Yetkin Basımevi, 1993.
- Selçuk, Sami: *Demokrasiye Doğru*, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- Tanör, Bülent: *Kuruluş ve Kurtuluş*, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2000.
- Tansel, Selahattin: *27 Mayıs İnkılâbını Hazırlayan Sebepler*, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1960.
- Toprak, Zafer: “Osmanlı Narodnikleri: Halka Doğru Gidenler”, *Toplum ve Bilim*, 24, 1984, s. 69-80.
- Toprak, Zafer: *Türkiye’de Popülizm 1908-1923*, İstanbul, Doğan Kitap, 2013.
- Tunaya, Tarık Zafer: *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük*, Cumhuriyet Kitapları, 1997.
- Tunçay, Mete: *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923 1931)*, 4.b, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 2005.
- Tunçkanat, Haydar: *27 Mayıs 1960 Devrimi*, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 1994.
- Turan, Ömer “Son Dönemde Kemalizme Demokratik Meşruiyet Arayışları”, *Kemalizm*, 6.b, Ed. Ahmet İnsel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 592-600.
- Türkeş, Mustafa, “Kadro Dergisi”, *Kemalizm*, 6.baskı, Ed. Ahmet İnsel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 464-476.
- Ulay, Sıtkı: *Harbiye Silah Başına*, İstanbul, Ar Matbaası, 1968.
- Ünder, Hasan: “Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü”, *Kemalizm*, 6.baskı, Ed. Ahmet İnsel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 138-155.
- Williams, Raymond: *Anahtar Sözcükler*, çev. Savaş Kılıç. İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.
- Varlık, M. Bülent “Ülkü: Halk Mecmuası”, *Kemalizm*, 6.baskı, Ed. Ahmet İnsel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 268-271.

Yalçın, Aydın: *Demokrasi, Sosyalizm ve Gençlik*, İstanbul, Ak Yayınları, 1969.

Yalçın, Aydın: *Faşizmin Doğuşu*, Ankara, Ekonomik ve Sosyal Yayınları, 1978.

Yıldız, Ahmet: *İhtilalin İçinden*, İstanbul, Alan Yayınları, 2001.